

ZBORNİK SAŽETAKA^v

DEVETA MEĐUNARODNA KONFERENCIJA
MULTIDISCIPLINARNI PRISTUPI
U EDUKACIJI I REHABILITACIJI

Sarajevo, septembar 2026.

Sarajevo, 2026.

ZBORNİK SAŽETAKA
DEVETA MEĐUNARODNA KONFERENCIJA
"MULTIDISCIPLINARNI PRISTUPI U EDUKACIJI I REHABILITACIJI"

Udruženje defektologa, edukatora-rehabilitatora "STOL"

Tehnička organizacija
Udruženje defektologa, edukatora-rehabilitatora "STOL"

Urednici
Prof.dr. Haris Memišević
Doc.dr. Selmir Hadžić

Za organizatora
Doc.dr. Selmir Hadžić
predsjednik Udruženja defektologa, edukatora-rehabilitatora "STOL"

Izdavač
Udruženje defektologa, edukatora-rehabilitatora "STOL"

Za izdavača
Doc.dr. Selmir Hadžić

Dizajn i DTP
Dr.sci. Azur Kuduzović

Tiraž
100 komada

ISBN 978-9926-8903-2-2

CIP zapis dostupan u COBISS sistemu Nacionalne i univerzitetske biblioteke BiH pod
ID brojem 71062790

ZBORNİK SAŽETAKA

DEVETA MEĐUNARODNA KONFERENCIJA

"MULTIDISCIPLINARNI PRISTUPI U EDUKACIJI I REHABILITACIJI"

Sarajevo, 11.9. – 13.9.2026. godine

Sarajevo, 2026. godine

**IX MEĐUNARODNA KONFERENCIJA
"MULTIDISCIPLINARNI PRISTUPI U EDUKACIJI I REHABILITACIJI"**

Sarajevo, 11.9. – 13.9.2026. godine

ORGANIZATOR

Udruženje defektologa, edukatora-rehabilitatora "STOL"

SUORGANIZATOR KONFERENCIJE

Univerzitet u Sarajevu – Pedagoški fakultet

Programski odbor

Prof.dr. Haris Memišević

Prof.dr. Mirela Omerović

Prof.dr. Inga Ibralić

Prof.dr. Edin Mujkanović

Prof.dr. Mirsada Zećo

Prof.dr. Aida Bikić

Mr.sci.dr.Emina Vukas Salihbegović

Doc.dr. Selmir Hadžić

Organizacioni odbor

Dr.sci. Maja Srzić

Dr.sci. Azur Kuduzović

Mr.sci. Zumreta Jeina

Hena Fajić, MA

Elma Telalović, MA

Ena Nevaljalović, MA

Rijada Alić, MA

Emina Kurtović, MA

Nedžma Mešić, dipl.edu-reh

Šejma Blažević, dipl.edu-reh

Predsjednik Organizacionog odbora

Doc.dr. Selmir Hadžić

SNAGA INDIVIDUALIZACIJE U STRUČNOM TRETMANU I NASTAVI DJECE S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU

Arnautalić Mediha¹, Jelić Mirzeta¹, Hurić-Tandirović Sabina²

1JU Zavod za specijalno obrazovanje i odgoj djece „Mjedenica“ Sarajevo

2JU OŠ „Edhem Mulabdić“ Sarajevo

Komunikacija predstavlja temelj za svakodnevnu interakciju sa okolinom pa je na taj način i prenošenje poruka osnovna potreba svakog od nas. Živjeti u svijetu u kojem nemate mogućnost izraziti vlastite misli, želje i potrebe frustrirajuća je za dijete s teškoćama u razvoju i njegovu porodicu. Individualizacija predstavlja jednu od temeljnih načela savremenog pristupa djeci s teškoćama u razvoju, s ciljem osiguravanja odgovarajuće podrške njihovim individualnim razvojnim, komunikacijskim, obrazovnim i funkcionalnim potrebama. Suština individualizacije ogleda se u kontinuiranom prepoznavanju i uvažavanju individualnih potreba i potencijala djeteta, uz prilagođavanje podrške njegovim mogućnostima. Uspješnost tretmana i odgojno obrazovnih procesa u značajnoj mjeri zavisi od sposobnosti stručnjaka da prilagode pristup, metodu rada, tempo, sadržaj i nastavne materijale specifičnim potrebama i mogućnostima svakog djeteta. Cilj rada je ukazati na značaj individualizacije u stručnim tretmanima i nastavi, te prikazati mogućnosti primjene individualiziranih metoda i materijala u poticanju razvoja komunikacijskih, kognitivnih, socio-emocionalnih i funkcionalnih sposobnosti djece s teškoćama u razvoju. Povezivanjem stručnih tretmana i odgojno- obrazovnog procesa stvaraju se kvalitetniji uslovi za razvoj, učenje i aktivno učešće.

Ključne riječi: individualizacija, stručni tretmani, nastava, djeca s teškoćama u razvoju.

THE POWER OF INDIVIDUALIZATION IN PROFESSIONAL TREATMENT AND EDUCATION OF CHILDREN WITH DEVELOPMENTAL DISABILITIES

Arnautalić Mediha¹, Jelić Mirzeta¹, Hurić-Tandirović Sabina²

¹Institute for Special Education of Children „Mjedenica“ Sarajevo

²JU OŠ „Edhem Mulabdić“ Sarajevo

Communication forms the foundation for daily interaction with the environment, making the transmission of messages a fundamental need for each of us. Living in a world where one lacks the ability to express their own thoughts, desires, and needs is frustrating for a child with developmental disabilities and their family. Individualization represents one of the core principles of modern approaches to children with developmental disabilities, aiming to provide appropriate support tailored to their individual developmental, communicative, educational, and functional needs. The essence of individualization lies in the continuous recognition and consideration of the child's unique needs and potential, alongside the adaptation of support to their abilities. The success of treatment and educational processes largely depends on the professionals' ability to adjust their approach, methods, pace, content, and teaching materials to the specific needs and capabilities of each child. The aim of this paper is to highlight the importance of individualization in professional treatments and teaching, as well as to demonstrate the possibilities of applying individualized methods and materials in encouraging the development of communicative, cognitive, socio-emotional, and functional skills in children with developmental disabilities. By integrating professional treatments with the educational process, more optimal conditions are created for development, learning, and active participation.

Keywords: individualization, professional treatments, education, children with developmental disabilities

CODE-SWITCHING I TRANSLANGUAGING: IMPLIKACIJE ZA PROCJENU BILINGVIZMA

Aldžić Emina

Centar za slušnu i govornu rehabilitaciju Sarajevo, Sarajevo

Bilingvizam podrazumijeva sposobnost istovremene upotrebe dva jezika, a najčešće se razvija tokom ranog djetinjstva pod utjecajem različitih kulturnih i društvenih faktora. Iako se često posmatra kao posljedica učenja stranog jezika, bilingvizam je mnogo širi fenomen koji obuhvata različite oblike i okolnosti usvajanja i korištenja jezika. Zbog svoje rasprostranjenosti i kompleksnosti, bilingvizam predstavlja značajno područje istraživanja, naročito u kontekstu jezičkog razvoja. Procjena jezičkih sposobnosti bilingvalne djece predstavlja složen proces, zbog ograničene dostupnosti adekvatnih dijagnostičkih instrumenata. U bilingvalnoj komunikaciji često se javljaju code-switching, odnosno izmjenjivanje jezika unutar komunikacijskog konteksta, i translanguaging koji podrazumijeva fleksibilno korištenje svih raspoloživih jezičkih resursa bilingvalne osobe, pri čemu se jezici ne posmatraju kao potpuno odvojeni sistemi, već kao cjelovit jezički repertoar koji govornik koristi u skladu s komunikacijskim potrebama. Ovaj rad razmatra code-switching i translanguaging, te njihov značaj za procjenu jezičkih sposobnosti bilingvalne djece, s posebnim osvrtom na posljedice njihovog nerazumijevanja u procesu procjene. Njihovo razumijevanje može pridonijeti preciznijoj procjeni i smanjiti rizik pogrešne identifikacije jezičkih teškoća kod bilingvalne djece.

Ključne riječi: bilingvizam, code-switching, translanguaging

CODE-SWITCHING AND TRANSLANGUAGING: IMPLICATIONS FOR THE ASSESSMENT OF BILINGUALISM

Aldžić Emina

Center for Hearing and Speech Rehabilitation Sarajevo, Sarajevo

Bilingualism is the ability to use two languages simultaneously, and it most often develops during early childhood under the influence of various cultural and social factors. Although it is often seen as a consequence of learning a foreign language, bilingualism is a much broader phenomenon that encompasses various forms and circumstances of language acquisition and use. Due to its prevalence and complexity, bilingualism represents a significant area of research, especially in the context of language development. The assessment of the language abilities of bilingual children is a complex process, due to the limited availability of adequate diagnostic instruments. In bilingual communication, code-switching, i.e. changing languages within the communication context, and translanguaging, which implies the flexible use of all available linguistic resources of a bilingual person, often occur, where languages are not viewed as completely separate systems, but as a complete linguistic repertoire that the speaker uses in accordance with communication needs. This paper discusses code-switching and translanguaging, and their significance for the assessment of the language abilities of bilingual children, with special attention to the consequences of their misunderstanding in the assessment process. Understanding them can contribute to a more precise assessment and reduce the risk of misidentification of language difficulties in bilingual children.

Keywords: bilingualism, code-switching, translanguaging

RASTIMO ZAJEDNO – INKLUZIVNE PRIČE ZA DECU

Babović Dimitrijević Snežana, Skendžić Sandra, Selić Stanković Nataša, Sparić Marina

Osnova škola „Anton Skala”, Beograd/Srbija

Program „Rastimo zajedno“ predstavlja inovativni pristup podsticanju inkluzije, razvoja empatije, ljubavi prema čitanju i usvajanja zdravih životnih navika kod dece ranog uzrasta. Polazeći od stvarnih životnih situacija i iskustava dece, program koristi knjige i inkluzivne priče kao sredstvo za razvoj razumevanja različitosti i stvaranje osećaja pripadnosti.

Poseban značaj programa ogleda se u predstavljanju dece različitih sposobnosti, porodičnih i socijalnih okolnosti, fizičkih i razvojnih karakteristika kroz realistične fotografije, zanimljive narative i raznovrsne likove. Na taj način deca se od najranijeg uzrasta upoznaju sa različitostu kao prirodnim i vrednim delom svakodnevnog života.

Cilj programa je da kroz zajedničko čitanje i razgovor o predstavljenim situacijama podstakne razvoj empatije, prihvatanja, samopoštovanja i pozitivnog odnosa prema drugima. Istovremeno, program pruža roditeljima i stručnjacima mogućnost da kroz jednostavne i dostupne sadržaje otvaraju važne teme o različitostima, odnosima i uključivanju.

„Rastimo zajedno“ pokazuje da inkluzija može početi veoma rano – kroz priču, sliku i razgovor – i da kvalitetno odabrane dečje knjige mogu biti snažan alat za rušenje stereotipa i izgradnju otvorenije, empatičnije i inkluzivnije zajednice.

Ključne reči: rani uzrast, inkluzivne priče, empatija, pripadnost.

GROWING TOGETHER – INCLUSIVE STORIES FOR CHILDREN

Babović Dimitrijević Snežana, Skendžić Sandra, Selić Stanković Nataša, Sparić Marina

Primary school „Anton Skala”, Belgrade/Serbia

The “Growing Together” programme represents an innovative approach to promoting inclusion, empathy, a love of reading, and healthy lifestyle habits among young children. Based on real-life situations and children’s everyday experiences, the programme uses books and inclusive stories as tools for developing an understanding of diversity and fostering a sense of belonging.

The programme places particular emphasis on presenting children with diverse abilities, family and social backgrounds, and physical and developmental characteristics through realistic photographs, engaging narratives, and diverse characters. In this way, children are introduced from an early age to diversity as a natural and valuable part of everyday life.

Through shared reading and discussion of the situations presented in the stories, the programme aims to encourage empathy, acceptance, self-esteem, and positive attitudes towards others. At the same time, it provides parents and professionals with simple and accessible resources for addressing important topics related to diversity, relationships, and inclusion.

“Growing Together” demonstrates that inclusion can begin at a very early age – through stories, images, and conversation – and that carefully selected children’s books can be a powerful tool for challenging stereotypes and building a more open, empathetic, and inclusive community.

Keywords: young children, inclusive stories, empathy, belonging.

RANA INTERVENCIJA I ŠKOLSKI USPJEH DJECE SA OŠTEĆENJEM SLUHA – ISKUSTAVA IZ PRAKSE

Bajagić Sofija, Gluščević Olivera

Resursni centar za sluh i govor „Dr Peruta Ivanović” Kotor, Crna Gora

Proces rane intervencije obuhvata djecu kod koje postoji određeni faktor rizika koji potencijalno može uticati na dalji razvoj, ovladavanje vještinama učenja i buduće školovanje djeteta. Oštećenje sluha kao takvo predstavlja vrlo bitan faktor koji utiče na razvoj djeteta i njegovu mogućnost ovladavanja složenim školskim vještinama. Naime, slušno oštećenje često ostaje „skriveno” i neprimijećeno, dok posljedično ne dovede do poteškoća razvoja govora i jezika kod djeteta, što direktno dovodi do ograničene mogućnosti uspjeha sprovođenja procesa rane intervencije.

Razvojne posljedice oštećenja sluha uslovljene su pojavom niza bioloških i sredinjskih faktora, poput: vremena nastanka oštećenja, lokalizacije, stepena, dijagnostike, upotrebe pomagala (alušni aparati, kohlearni implant), sprovođenja procesa rane intervencije i td.

Ovaj stručni rad ima za cilj da upozna i analizira uspjehe djece sa oštećenjem sluha koja su boravila u procesu rane intervencije, a zatim su redovno pohađala školski sistem s jedne strane i djece sa oštećenjem sluha koja su bez procesa rane intervencije direktno pohađala osnovno - školski sistem, paralela iskustva surdologa i logopeda u praktičnom radu.

Ključne riječi: oštećenje sluha, rana intervencija, iskustva

EARLY INTERVENTION AND ACADEMIC ACHIEVEMENT OF CHILDREN WITH HEARING IMPAIRMENT: EXPERIENCES FROM PRACTICE

Bajagić Sofija, Gluščević Olivera

Resource Center for Hearing and Speech “Dr Peruta Ivanović”, Kotor, Montenegro

The early intervention process encompasses children with identified risk factors that may adversely affect their subsequent development, acquisition of learning skills, and future educational outcomes. Hearing impairment is a significant factor that can affect a child's overall development and ability to acquire complex academic skills. It may remain “hidden” and undetected for a considerable period of time, until it results in difficulties in speech and language development. Consequently, delayed identification of hearing impairment may significantly limit the effectiveness of early intervention.

The developmental consequences of hearing impairment are determined by a range of biological and environmental factors, including the age at onset, the site and degree of hearing loss, timely diagnosis, the use of hearing devices (hearing aids and cochlear implants), the implementation of early intervention, and other relevant factors.

The aim of this paper is to examine and analyse the educational outcomes of children with hearing impairment who participated in an early intervention programme and subsequently attended mainstream schools, and to compare them with the outcomes of children with hearing impairment who did not undergo early intervention and directly entered the primary education system. The paper also presents a comparison of the experiences of surdologists and speech and language therapists in clinical practice.

Keywords: hearing impairment, early intervention, experiences

INKLUZIVNOST ŠKOLA U ODNOSU NA KARAKTERISTIKE NASTAVNIKA I ISKUSTVO INKLUZIVNE PRAKSE

Bakoč Andrijana, Janković Adrijana

Univerzitet u Istočnom Sarajevu, Medicinski fakultet Foča

Škola kao institucija vaspitanja i obrazovanja treba da podstiče prihvatanje različitosti, ravnopravno učešće svakog djeteta, unapređivanje nastavnog procesa i sredine za učenje. Cilj istraživanja bio je ispitati stepen inkluzivnosti škola (inkluzivna organizacija i inkluzivna nastava) u odnosu na karakteristike nastavnika (godine starosti) i iskustvo inkluzivne prakse (prisustvo učenika sa ometenošću u odjeljenju i obuku za inkluzivno obrazovanje). Uzorak je činilo 122 nastavnika razredne nastave iz osam škola sa područja Republike Srpske. Za procjenu stepena inkluzivnosti korišćena je Skala za procjenu procesa inkluzije (Inclusive Process Evaluation Scale). Rezultati su pokazali da nastavnici svoje škole procjenjuju kao umjereno inkluzivne, kako u pogledu organizacije rada škole, tako i nastave. Najniže su procijenjene stavke koje se odnose na edukaciju za inkluzivno obrazovanje i razmatranje pitanja vezanih za osobe sa ometenošću. Nije utvrđena statistički značajna povezanost rezultata na subskalama Inkluzivna organizacija i Inkluzivna nastava i godina starosti nastavnika ($p = 0,639$; $p = 0,627$). Takođe, nije bilo statistički značajne razlike u rezultatima u odnosu na prisustvo učenika sa ometenošću u odjeljenju ($p = 0,123$; $p = 0,06$) i obuku vezanu za inkluzivno obrazovanje ($p = 0,162$; $p = 0,423$). Dobijeni rezultati ukazuju na prisustvo inkluzivnih principa u školskom okruženju, ali i na potrebu za njihovim daljim unapređivanjem, posebno kroz kontinuiranu edukaciju nastavnika i obezbjeđivanje odgovarajuće podrške u nastavi.

Ključne riječi: inkluzivnost škola, nastavnici, inkluzivna praksa

INCLUSIVENESS OF SCHOOLS IN RELATION TO TEACHERS' CHARACTERISTICS AND EXPERIENCE OF INCLUSIVE PRACTICE

Bakoč Andrijana, Janković Adrijana

University of East Sarajevo, Faculty of Medicine, Foča

The school as an institution of upbringing and education should encourage the acceptance of diversity, the equal participation of every child, the improvement of the teaching process, and the learning environment. The goal of this research was to examine the degree of inclusiveness of schools (inclusive organization and inclusive teaching) in relation to teachers' characteristics (age) and experience with inclusive practices (the presence of students with disabilities in the classroom and training for inclusive education). The sample consisted of 122 classroom teachers from eight schools in Republic of Srpska. The Inclusive Process Evaluation Scale was used to assess the degree of inclusiveness. The results showed that teachers evaluate their schools as moderately inclusive, both in terms of the organization of school work and teaching. Items related to education for inclusive education and consideration of issues related to people with disabilities were rated the lowest. There was no statistically significant correlation between the results on the Inclusive organization and Inclusive teaching subscales and the teacher's age ($p = 0.639$; $p = 0.627$). Also, there was no statistically significant difference in the results in relation to the presence of students with disabilities in the class ($p = 0.123$; $p = 0.06$) and training related to inclusive education ($p = 0.162$; $p = 0.423$). The obtained results indicate the presence of inclusive principles in the school environment, but also the need for their further improvement, especially through continuous education of teachers and the provision of appropriate support in teaching.

Keywords: inclusiveness of schools, teachers, inclusive practice

GENETSKE PREDISPOZICIJE KOD POREMEĆAJA TEČNOSTI GOVORA

Blagojević Danica¹, Čalasan Slađana²

¹IJZU Bolnica "Srbija", Istočno Sarajevo, Bosna i Hercegovina

²Univerzitet u Istočnom Sarajevu, Medicinski fakultet u Foči, Bosna i Hercegovina

Poremećaji tečnosti govora predstavljaju grupu govornih poremećaja koji narušavaju kontinuitet, ritam i prirodan tok verbalnog izražavanja, pri čemu se mucanje izdvaja kao najčešći i najistraživaniji oblik. Cilj ovog preglednog rada jeste analiza savremenih naučnih saznanja o genetskim predispozicijama kod poremećaja tečnosti govora, sa fokusom na ulogu nasljednih faktora u nastanku mucanja. Rad je baziran na analizi dostupne domaće i međunarodne naučne literature iz oblasti logopedije i genetike, a prikupljene iz relevantnih elektronskih baza podataka (Google Scholar, ResearchGate, Cobiss, SCIndeks). Radom su obuhvaćena istraživanja koja ukazuju na značaj porodične anamneze, blizanačkih studija, molekularno-genetičkih analiza i savremenih genomskih istraživanja u objašnjenju etiologije mucanja. Pažnja je posebno usmjerena na gene GNPTAB, GNPTG, NAGPA, AP4E1, IFNAR1, ARMC3 i PPID, koji se u savremenoj literaturi dovode u vezu sa mucanjem. Dobijeni podaci ukazuju da mucanje nema jednostavnu genetsku osnovu, već nastaje kao rezultat složenog međudjelovanja nasljednih i neurobioloških faktora, kao i faktora sredine. Istaknut je značaj sprovođenja dodatnih istraživanja koja bi omogućila bolje razumijevanje genetske predispozicije mucanja. Možemo zaključiti da razumijevanje genetskih predispozicija daje značajan doprinos ranom prepoznavanju rizika, preciznijoj diferencijalnoj dijagnostici i razvoju efikasnijih terapijskih metoda i pristupa u tretmanu mucanja.

Ključne riječi: poremećaji tečnosti govora, mucanje, genetika

GENETIC FOUNDATIONS OF SPEECH FLUENCY DISORDERS

Blagojević Danica, Čalasan Slađana

1PHI Hospital "Serbia"; East Sarajevo, Bosnia and Herzegovina

2University of East Sarajevo, Faculty of Medicine, Foča

Speech fluency disorders represent a group of speech disorders that disrupt the continuity, rhythm, and natural flow of verbal expression, with stuttering distinguished as the most common and most extensively researched form. This review paper aims to analyse contemporary scientific knowledge regarding genetic predispositions in speech fluency disorders, focusing on the role of hereditary factors in the onset of stuttering. The paper is based on an analysis of available domestic and international scientific literature in the fields of speech-language pathology and genetics, collected from relevant electronic databases (Google Scholar, ResearchGate, Cobiss and SCIndeks). The study encompasses research highlighting the significance of family history, twin studies, molecular genetic analyses, and modern genomic research in explaining the aetiology of stuttering. Particular attention is directed towards the genes GNPTAB, GNPTG, NAGPA, AP4E1, IFNAR1, ARMC3, and PPID, which are associated with stuttering in contemporary literature. The findings indicate that stuttering does not have a simple genetic basis but rather results from a complex interplay of hereditary, neurobiological, and environmental factors. The importance of conducting additional research is emphasized to enable a better understanding of the genetic predisposition to stuttering. We can conclude that understanding genetic predispositions significantly contributes to the early identification of individuals at risk, more precise differential diagnosis, and the development of more effective therapeutic approaches to the treatment of stuttering.

Keywords: speech fluency disorders, stuttering, genetics

PRIMJENA DIGITALNIH NARATIVA U POTICANJU INKLUZIVNIH VRIJEDNOSTI KOD UČENIKA

Bratovčić Vesna, Avdić Benjamin, Šarić Edina

Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Univerzitet u Tuzli, Bosna i Hercegovina

Savremeni obrazovni pristupi sve više prepoznaju značaj multimedijalnih alata u poticanju socio-emocionalnih kompetencija učenika i izgradnji pozitivnog odnosa prema različitostima. Jedan od takvih multimedijalnih alata su i digitalni narativi koji mogu predstavljati vrijedan pedagoški resurs za otvaranje prostora za razgovor o različitostima, empatiji i odnosima među vršnjacima. Cilj istraživanja bio je ispitati potencijal digitalnog narativa u poticanju inkluzivnih vrijednosti kod učenika, s posebnim fokusom na empatiju, prihvatanje različitosti i spremnost na pružanje podrške vršnjacima. Istraživanje je provedeno kombinacijom kvantitativne i kvalitativne metodologije na ukupnom uzorku od 214 učenika uzrasta od 9 do 15 godina iz Bosne i Hercegovine. Kao digitalni narativ korišten je animirani film "Džonatan sa Galeb planine" adaptiran na osnovu istoimene slikovnice Jensa Ahlboma. Neposredno nakon gledanja sadržaja učesnici su ispunili strukturirani upitnik, dok su u kvalitativnoj komponenti istraživanja provedene četiri fokusne grupe, sa po 8 učenika iz svakog grada. Kvantitativni podaci analizirani su primjenom deskriptivne statistike, dok je kvalitativni materijal obrađen tematskom analizom. Rezultati ukazuju na izražene empatijske i prosocijalne reakcije učenika nakon gledanja filma. Većina učenika (78,6%) iskazala je želju da pomogne glavnom liku, dok je 78,0% navelo veću motivaciju za pružanje podrške vršnjacima koji se razlikuju od njih. Djevojčice su pokazale izraženiju afektivnu empatiju u odnosu na dječake, posebno u reakciji na isključenost glavnog lika (86,5% prema 53,6%). Tematskom analizom identificirani su sadržaji koji se odnose na empatiju i prihvatanje različitosti, spremnost na vršnjačku podršku i preuzimanje moralne odgovornosti, uz izdvajanje simboličkih elemenata narativa i prijedloga učenika za unapređenje inkluzivnih praksi u školi. Dobijeni nalazi podržavaju potencijal digitalnih narativa kao pedagoškog sredstva za poticanje inkluzivnih vrijednosti, posebno kroz razvoj empatije, prihvatanje različitosti i osnaživanje prosocijalnog ponašanja među učenicima.

Ključne riječi: digitalni narativi, inkluzivne vrijednosti, empatija, prihvatanje različitosti, učenici

USE OF DIGITAL NARRATIVES IN PROMOTING INCLUSIVE VALUES IN STUDENTS

Bratovčić Vesna, Avdić Benjamin, Šarić Edina

Faculty of Education and Rehabilitation, University of Tuzla, Bosnia and Herzegovina

Contemporary educational approaches increasingly recognize the importance of multimedia tools in fostering students' socio-emotional competencies and building positive attitudes towards diversity. Digital narratives represent one such multimedia tool and may serve as a valuable pedagogical resource for creating opportunities to discuss diversity, empathy and peer relationships. The aim of this study was to examine the potential of digital narratives in promoting inclusive values among students, with particular focus on empathy, acceptance of diversity, and willingness to support peers. The study employed a combination of quantitative and qualitative methodologies with a total sample of 214 students aged 9 to 15. The animated film *Jonathan from Seagull Mountain*, adapted from the picture book of the same title by Jens Ahlbom, was used as the digital narrative. Immediately after viewing the content, participants completed a structured questionnaire, while the qualitative component included four focus groups, with eight students from each city. Quantitative data were analyzed using descriptive statistics, while qualitative data were analyzed through thematic analysis. The results indicate pronounced empathetic and prosocial responses among students following the film viewing. The majority of students (78.6%) expressed a desire to help the protagonist, while 78.0% reported increased motivation to support peers who are different from themselves. Girls demonstrated higher levels of affective empathy than boys, particularly in their emotional response to the protagonist's exclusion (86.5% vs. 53.6%). Thematic analysis identified content related to empathy and acceptance of diversity, willingness to provide peer support and assume moral responsibility, as well as symbolic elements of the narrative and students' suggestions for improving inclusive practices in school. The findings support the potential of digital narratives as a pedagogical tool for promoting inclusive values, particularly through fostering empathy, acceptance of diversity, and prosocial behavior among students.

Keywords: digital narratives, inclusive values, empathy, acceptance of diversity, students

ODGOJNA ZAPUŠTENOST NOVOG DOBA- PSIHOSOCIJLANI I NEUROMOTORNI ASPEKTI

Bujak Sara, Ramljak Marina

Sve prisutniji odgojni problemi u školi, nameću sinhronizirano djelovanje svih odgojnih faktora, a posebno suglasje treba da je između obitelji i škole. Neslaganje u obitelji i narušena obiteljska kohezija i dinamika najviše pogađaju djecu. Djeca su najranjivija i ranom djetinjstvu, kada je obitelj presudna kao odgojni faktor, pa za nerazumne odgojne postupke roditelja ona plaćaju cijenu. U savremenom je svijetu sve prisutnija dezintegracija i dezorganizacija obitelji zbog čega je i sve više odgojno zapušteno djece. Djeca u školu donose svoje obiteljske probleme koji se mogu usložniti neadekvatnim odgojnim postupcima. S druge strane umješno odgojno djelovanje u školi neće polučiti dobrim rezultatima ako se dijete poslije nastave ponovo vraća u obitelj u kojoj vladaju loši odnosi. Odgojna zapuštenost ima različite modalitete. U ovom radu predočavamo neke standarde za kategorizaciju i etiologiju odgojne zapuštenosti. Obitelj je emocionalna luka iz koje dijete isplovjava, gdje se mnogobrojne veze među članovima obitelji tako složeno prepliću i gdje ostaju prvi tragovi doživljaja i trauma. U obitelji sve počinje, i unutrašnja pulsacija i spoljna integracija. Djetetu je za pravilan razvoj potrebna ljubav baš kao zdrava hrana i čist zrak, a to pokazuje statistička značajnost problematičnog ponašanja neželjene, odbačene, vanbračne, usvojene, djece iz nesretnih brakova i sl. Statistički podaci pokazuju, također, da su djeca iz harmoničnih obitelji fizički naprednija i intelektualno superiornija. Ta djeca su sretna, život im je produktivniji i zato se kod njih rjeđe javlja neprilagođenost, emocionalna nezrelost i destruktivnost.

Ključne riječi: odgojna zapuštenost, destruktivnost, rani rast i razvoj, emocionalna nezrelost, dijete, roditelj, obitelj, integracija.

EDUCATIONAL NEGLECT OF THE NEW AGE - PSYCHOSOCIAL AND NEUROMOTOR ASPECTS

Bujak Sara, Ramljak Marina

The increasing educational problems in school impose the synchronized action of all educational factors, and in particular the agreement that should be between the family and the school. Disagreement in the family and disrupted family cohesion and dynamics affect children the most. Children are most vulnerable in early childhood, when the family is crucial as an educational factor, and they pay the price for unreasonable educational actions of parents. In the modern world, the disintegration and disorganization of the family is increasingly present, which is why there are more and more educationally neglected children. Children bring their family problems to school, which can be complicated by inadequate educational actions. On the other hand, skillful educational action in school will not yield good results if the child returns to a family with bad relations after school. Educational neglect has different modalities. In this paper, we present some standards for the categorization and etiology of educational neglect. The family is the emotional harbor from which the child sets sail, where the numerous relationships between family members are so intricately intertwined and where the first traces of experiences and trauma remain. Everything begins in the family, both internal pulsation and external integration. A child needs love for proper development, just like healthy food and clean air, and this is shown by the statistical significance of the problematic behavior of unwanted, rejected, illegitimate, adopted children, children from unhappy marriages, etc. Statistical data also show that children from harmonious families are physically more advanced and intellectually superior. These children are happy, their lives are more productive, and therefore maladjustment, emotional immaturity, and destructiveness occur less frequently in them.

Keywords: educational neglect, destructiveness, early growth and development, emotional immaturity, child, parent, family, integration.

UTICAJ SREDNJE ŠKOLE NA EMOCIONALNO – SOCIJALNI RAZVOJ ADOLESCENATA

Ćirković Vladanka, Damnjanović Sofija

Srednja zanatska škola, Beograd, Srbija

Polazak u srednju školu učenika N.D., dečaka sa teškoćama u razvoju i dodatnim zdravstvenim teškoćama, izuzetno je stresan kako u emocionalnom, tako i u socijalnom smislu. Promena sredine, promena nastavnika, ulazak u radionički rad i boravak među većim brojem nepoznatih učenika izazivali su kod njega emocionalnu nestabilnost, pad samopouzdanja. Izraženi poremećaj ponašanja i patološka neuravnoteženost doveli su do destruktivnih postupaka, odbijanja socijalne inteligencije sa vršnjacima i odbijanje rada na nastavi.

Kroz prezentaciju prikazujemo praktičan primer upotrebe posebno planiranih zadataka, koji su doprineli tome da učenik bude srećan i zadovoljan svojim postignućem. Proces adaptacije započet je aktivnostima bojenja odabranih crteža. Na početku ove aktivnosti pokazivao je destruktivne oblike ponašanja: jak pritisak bojicom do cepanja papira, korišćenje pretežno crne boje i odabir negativnih likova iz crtanih filmova. Postepenim uvođenjem svetlijih boja, uz kontinuirane pohvale, postignuta je emocionalna stabilnost i porast samopouzdanja učenika. Korišćenjem obojenih radova učenik je savladao tehnološki postupak knjigovezačke dorade brojanje tabaka papira (jedan po jedan), a zatim i njihovo savijanje na jedan prevoj. Napredujući kroz rad počeo je samostalno da se uključuje u grupni rad i da sakuplja tabake papira koje je ranije odbijao.

Postavljanje jasnih ishoda uz upotrebu vizuelne i taktilne stimulacije dalo je dobar rezultat, što se potvrdilo kroz uspešno savladane planirane nastavne zadatke. Cilj ovakvog planiranja i pristupa nastavi jeste uspešno prevazilaženje izazova u emocionalno-socijalnom razvoju adolescenata tokom srednjoškolskog obrazovanja.

Ključne reči: emocionalno-socijalni razvoj, adaptacija, destruktivno ponašanje

THE IMPACT OF SECONDARY SCHOOL ON THE EMOTIONAL AND SOCIAL DEVELOPMENT OF ADOLESCENTS

Ćirković Vladanka, Damnjanović Sofija

Secondary vocational school, Belgrade, Serbia

The transition to secondary school was extremely stressful for student N.D., a boy with developmental difficulties and additional health-related issues, both emotionally and socially. The change of environment, change of teachers, introduction to workshop-based practical work, and spending time among a larger number of unfamiliar students caused emotional instability and a decline in his self-confidence. Pronounced behavioural disturbances and pathological imbalance led to destructive behaviour, difficulties in developing social interaction with his peers, and refusal to participate in classroom activities.

Through this presentation, we demonstrate a practical example of the use of specially designed tasks that contributed to the student becoming happy and satisfied with his achievements. The adaptation process began with activities involving colouring selected drawings. At the beginning of this activity, he displayed destructive forms of behaviour: pressing a coloured pencil to the point of tearing the paper, predominantly using black and choosing negative characters from cartoons. Through gradual introduction of brighter colours, accompanied by continuous praise, emotional stability and an increase in the student's self-confidence were achieved. By using the coloured drawings, the student mastered a technological procedure in bookbinding, counting paper sheets (one by one), followed by folding them along a single crease. As he progressed through the activities, he gradually began participating in group work activities and collecting the sheets of paper, which he had refused to do previously.

Establishing clear learning outcomes, together with the use of visual and tactile stimulation, produced positive results, as demonstrated by the successful completion of the planned tasks. The aim of this type of planning and approach to teaching is to successfully overcome challenges in the emotional and social development of adolescents during secondary education.

Keywords: emotional and social development, adaptation, destructive behaviour.

OD PROCJENE DO MOGUĆNOSTI: KAKO PODRŠKA I OČEKIVANJA OBLIKUJU RAZVOJNI PUT DJETETA

Ćuković Matija

Centar za odgoj i obrazovanje Rijeka

Razvojni put djeteta s govorno-jezičnim teškoćama oblikuju ne samo njegove individualne sposobnosti i teškoće, nego i kvaliteta podrške, očekivanja okoline te suradnja roditelja, stručnjaka i odgojno-obrazovnog sustava. Rad je koncipiran kao stručna refleksija i retrospektivna analiza osobnog razvojnog i obrazovnog iskustva autora, uz oslanjanje na stručnu dokumentaciju iz različitih razvojnih razdoblja i današnju perspektivu edukacijskog rehabilitatora. Poseban naglasak stavlja se na rano prepoznavanje teškoća, kontinuitet podrške, individualizirani pristup i aktivno uključivanje roditelja. Razmatra se i rizik da stručna procjena, ako se ne ažurira u skladu s razvojem djeteta, preraste iz opisa trenutnog funkcioniranja u ograničavajuće očekivanje o budućim mogućnostima. Ističe se važnost pozitivnih očekivanja, vršnjačke i obiteljske podrške te prilika u kojima dijete može pokazati vlastite sposobnosti. Cilj rada je potaknuti stručnjake na promišljanje o odgovornosti pri procjenjivanju, komunikaciji s roditeljima i planiranju podrške te naglasiti da stručni nalaz treba biti polazište za planiranje podrške i razvoj mogućnosti, a ne granica djetetova potencijala.

Ključne riječi: govorno-jezične teškoće, individualizirani pristup, partnerstvo s roditeljima, očekivanja, razvojni put

FROM ASSESSMENT TO POSSIBILITY: HOW SUPPORT AND EXPECTATIONS SHAPE A CHILD'S DEVELOPMENTAL PATH

Ćuković Matija

Center for education and rehabilitation, Rijeka

The developmental path of a child with speech and language difficulties is shaped not only by individual abilities and difficulties, but also by the quality of support, expectations of the environment, and cooperation among parents, professionals, and the educational system. The paper is conceived as a professional reflection and retrospective analysis of the author's personal developmental and educational experience, drawing on professional documentation from different developmental periods and the author's current perspective as an educational rehabilitator. Particular emphasis is placed on early identification of difficulties, continuity of support, an individualized approach, and active parental involvement. The paper also considers the risk that professional assessment, if not updated in accordance with the child's development, may shift from a description of current functioning to limiting expectations regarding future possibilities. The importance of positive expectations, peer and family support, and opportunities for the child to demonstrate their abilities is highlighted. The aim of the paper is to encourage professionals to reflect on their responsibility in assessment, communication with parents, and support planning, and to emphasize that professional assessment should serve as a starting point for support planning and the development of possibilities, rather than as a boundary to the child's potential.

Keywords: speech and language difficulties, individualized approach, partnership with parents, expectations, developmental path

ARTIKULACIJA KOD GLUVIH I NAGLUVIH OSOBA

Delečić Anđela, Kosić Spomenka

Cilj rada je prikaz najčešćih faktora koji utiču na razvoj artikulacije govora kod djece sa oštećenjem sluha i poređenje nalaza istraživanja sprovedenih u Srbiji i inostranstvu.

Sproveden je pregled istraživačke literature objavljene u periodu od 2015. do 2025. godine. Analizirani su radovi koji su se bavili artikulacijom, govornom produkcijom, rehabilitacijom i faktorima koji utiču na razvoj govora kod djece sa oštećenjem sluha. U analizu su uključeni istraživački radovi koji su odgovarali unaprijed definisanim kriterijumima.

Pregled literature pokazao je da na razvoj artikulacije utiče više međusobno povezanih faktora, među kojima se posebno izdvajaju uzrast i vrijeme početka intervencije, vrijeme izlaganja jeziku, stepen i karakteristike oštećenja sluha, tip jezičkog okruženja, dostupnost stručne podrške i rehabilitacionih tretmana. Uočene su određene razlike između istraživanja u Srbiji i inostranstvu, prvenstveno u metodološkim pristupima, dostupnosti resursa i primjeni savremenih tehnologija.

Zaključak: nalazi ukazuju na značaj rane i individualizovane intervencije, multidisciplinarnog pristupa i kontinuiranog praćenja razvoja govora i artikulacije kod djece sa oštećenjem sluha. Razmjena iskustava i primjena savremenih pristupa mogu doprinijeti unapređenju rehabilitacione prakse.

Ključne riječi: oštećenje sluha, artikulacija, govor, rana intervencija, rehabilitacija, govorna terapija.

ARTICULATION IN DEAF AND HARD-HEARING PEOPLE

Delečić Anđela, Kosić Spomenka

The aim of this paper is to present the most common factors influencing speech articulation development in children with hearing impairment, based on a comparison of research findings conducted in Serbia and internationally.

A review of research literature published between 2015 and 2025 was conducted. Studies addressing articulation, speech production, rehabilitation, and factors influencing speech development in children with hearing impairment were analyzed. The analysis included research studies that met the predefined inclusion criteria.

The literature review showed that speech articulation development is influenced by several interrelated factors, among which age and timing of intervention, duration of language exposure, degree and characteristics of hearing impairment, type of linguistic environment, availability of professional support, and rehabilitation treatment are particularly important. Differences were observed between studies conducted in Serbia and internationally, primarily in methodological approaches, resource availability, and the use of modern technologies.

Conclusion: The findings indicate the importance of early and individualized intervention, a multidisciplinary approach, and continuous monitoring of speech and articulation development in children with hearing impairment. Exchange of experiences and the application of contemporary approaches can contribute to the improvement of rehabilitation practices.

Keywords: hearing impairment, articulation, speech, early intervention, rehabilitation, speech therapy.

PRAKTIČNA NASTAVA U OBRAZOVANJU UČENIKA SA SMETNJAMA U RAZVOJU

Drobnjak Suzana, Milović Milica, Stevanović Marija

Srednja zanatska škola, Beograd, Srbija

Praktična nastava u obrazovanju učenika sa smetnjama u razvoju predstavlja značajan prostor za razvoj funkcionalnih, radnih i socijalnih veština, uz potrebu za individualizacijom i prilagođavanjem aktivnosti. Video-prezentacija prikazuje realizaciju časa praktične nastave iz oblasti „Pakovanje knjigovezačkih proizvoda i ekspedicija“, nastavnu jedinicu „Lepljenje etiketa“, kao primer primene prethodno usvojenih znanja i veština u heterogenom odeljenju. Nastavne aktivnosti obuhvatile su praćenje jasno definisanih koraka predstavljenih fotografijama, prepoznavanje proizvoda, pronalaženje odgovarajućih elemenata, njihovo brojanje i pakovanje, kao i pravilno postavljanje etikete. Zadaci su prilagođeni individualnim mogućnostima učenika, uz usmeravanje na njihove očuvane sposobnosti i potencijale. Učenicima sa oštećenjem vida i ograničenim motoričkim sposobnostima omogućeno je aktivno učešće primenom fizičke podrške metodom „ruka preko ruke“ i korišćenjem taktilne percepcije. Poseban značaj imalo je kooperativno učenje i međusobna podrška učenika različitih nivoa samostalnosti. Ovakav pristup doprinosi razvoju funkcionalnih i obrazovnih ishoda, samostalnosti, komunikacije, odgovornosti i socijalnih veština.

Ključne reči: praktična nastava, učenici sa smetnjama u razvoju, individualizacija; multisenzorni pristup, vršnjačka podrška.

PRACTICAL EDUCATION OF STUDENTS WITH DEVELOPMENTAL DISABILITIES

Drobnjak Suzana, Milović Milica, Stevanović Marija

Secondary Vocational School, Belgrade, Serbia

Practical education of students with developmental disabilities provides an important context for developing functional, vocational, and social skills, while requiring individualized instruction and adapted activities. The video presentation demonstrates a practical education lesson in the field of “Packaging Bookbinding Products and Dispatch”, focusing on the teaching unit “Label Application”, as an example of applying previously acquired knowledge and skills in a heterogeneous classroom. The activities included following clearly defined steps presented through photographs, identifying products, finding appropriate components, counting and packaging them, and correctly applying labels. Tasks were adapted to students’ individual abilities, with a focus on their preserved skills and potentials. Students with visual impairments and limited motor abilities were enabled to participate actively through physical support using the “hand-over-hand” method and tactile perception. Cooperative learning and mutual support among students with different levels of independence were of particular importance. This approach contributes to the development of functional and educational outcomes, independence, communication, responsibility, and social skills.

Keywords: practical education, students with developmental disabilities, individualization, multisensory approach, peer support.

OD DIJAGNOZE DO INKLUZIJE

Jovanović Ljiljana, Romandić Jovana

Resursni centar za obrazovanje i osposobljavanje "1.jun"

Da li je privid ili stvarna činjenica porasta prisutnosti djece sa simptomima iz spektra autizma u našoj svakodnevnicu? Da li je potrebna veća prisutnost defektologa u redovnim školama i realnom životu? Da li možemo otići na bilo koji događaj a da nam neko ne zatraži savjet za dijete sa smetnjama iz spektra autizma...?

Analiza dostupnih podataka podkrepljuje potvrđan odgovor na gore postavljena pitanja. Poremećaj iz spektra autizma zauzima sve značajnije mjesto u zdravstvenom, obrazovnom i socijalnom sistemu Crne Gore. Porast broja djece kod kojih se evidentiraju teškoće otvara pitanje da li dostupni kapaciteti sistema mogu odgovoriti na rastuće potrebe djece i njihovih porodica.

Obezbjedivanje sinhronizovanosti, u smislu da se nakon dijagnoze obezbjede i adekvatni uslovi predstavlja ključni preduslov da rastući broj djece bude praćen adekvatnim nivoom podrške i mogućnostima za razvoj inkluzije u parvom smislu te riječi.

Bez registra osoba sa smetnjama iz spectra autizma teško je praviti strategiju inkluzije jer se bez temeljnih analiza zadržavamo na nivou parcijalnih podataka. Uspostavljanje pouzdanog registra osoba sa autizmom predstavljalo bi važan korak u praćenju trendova i planiranju temeljnih socijalnih,, zdravstvenih i obrazovnih usluga.

Ključne riječi: autizam, inkluzija, analiza, strategija

FROM DIAGNOSIS TO INCLUSION

Jovanović Ljiljana, Romandić Jovana

Resource centre for education and vocational training “1. jun”

Is the apparent increase in the presence of children with symptoms within the autism spectrum in our everyday lives merely a perception, or is it a fact? Is there a need for a greater presence of special education professionals in mainstream schools and in everyday life? Can we attend any event without someone asking us for advice regarding a child with autism spectrum difficulties?

An analysis of the available data supports an affirmative answer to the questions raised above. Autism spectrum disorder is becoming increasingly significant within the healthcare, education, and social welfare systems of Montenegro. The growing number of children experiencing difficulties raises the question of whether the available capacities of the system are able to respond adequately to the increasing needs of children and their families.

Ensuring coordination and continuity of support, in the sense that adequate conditions are provided following diagnosis, represents a key prerequisite for ensuring that the growing number of children receive an appropriate level of support and have opportunities to develop inclusion in the true sense of the word.

Without a register of persons with autism spectrum disorders, it is difficult to develop an effective inclusion strategy, as without comprehensive analyses we remain at the level of partial data. Establishing a reliable register of persons with autism would represent an important step towards monitoring trends and planning fundamental social, healthcare, and educational services.

Keywords: autism, inclusion, analysis, strategy

RECIKLAŽOM DO KVALITETNIJEG UČENJA

Kavazović Mirnesa, Mehović Berina

Zavod za specijalno obrazovanje i odgoj djece „Mjedena“, Sarajevo

Savremeni obrazovni proces rada sa učenicima sa razvojnim teškoćama zahtijeva visok stepen inovativnosti, kreativnosti i očiglednosti u nastavi, što edukacijskim rehabilitatorima predstavlja stalan profesionalni izazov osiguravanja adekvatnih i funkcionalnih nastavnih sredstava. Individualizacija nastavnih materijala i metodoloških pristupa predstavlja temeljni preduslov za ostvarivanje prava svakog djeteta na kvalitetno obrazovanje, društvenu ravnopravnost, inkluziju, te puni razvoj vlastitih kognitivnih i fizičkih potencijala. U tom kontekstu, izrada prilagođenih didaktičkih pomagala primarno ima za cilj stimulaciju i jačanje fine motorike, snage prstiju, razvoj i održavanje pažnje, vježbanje koordinacije oko-ruka, prostorne orijentacije, kao i bogaćenje vokabulara, te uspješno usvajanje i integrisanje apstraktnih matematičkih pojmova i numeričkih prikaza kod učenika. Ovaj rad prezentuje praktična i aplikativna rješenja kroz inovativni koncept „zelene didaktike“ - odnosno kroz dizajn i primjenu funkcionalnih nastavnih sredstava izrađenih od različitih recikliranih materijala i ambalažnog otpada (poput kartona i plastike). Primarni cilj rada je demonstrirati na koji način se sekundarne sirovine mogu uspješno transformisati u efikasne pedagoške alate koji apstraktne kurikularne sadržaje čine vizuelno konkretnim, jasnim i lakše razumljivim. Rezultati i evaluacija primjene ovih recikliranih resursa ukazuju na to da njihova upotreba u učionici značajno podiže motivaciju za učenje, podstiče dječiju radoznalost i samostalnost učenika, dok istovremeno nudi ekonomski održiv i ekološki prihvatljiv model za opremanje savremene školske sredine.

Ključne riječi: zelena didaktika, reciklirani materijali, nastavna sredstva

RECYCLING FOR HIGHER QUALITY LEARNING

Kavazović Mirnesa, Mehović Berina

Institute for Special Education and Care of Children "Mjedjenica", Sarajevo

The modern educational process for students with developmental disabilities demands a high degree of innovation, creativity, and visual clarity in teaching. This presents a continuous professional challenge for educational rehabilitators/special education teachers to provide adequate and functional instructional materials. The individualization of teaching materials and methodological approaches represents a fundamental prerequisite for realizing every child's right to quality education, social equality, inclusion, and the full development of their cognitive and physical potentials. In this context, the creation of customized didactic aids primarily aims to stimulate and strengthen fine motor skills and finger strength, develop and maintain attention, practice eye-hand coordination and spatial orientation, enrich vocabulary, and ensure the successful acquisition and integration of abstract mathematical concepts and numerical representations. This paper presents practical and applicable solutions through the innovative concept of "green didactics"—namely, through the design and application of functional teaching resources made from various recycled materials and packaging waste (such as cardboard and plastic). The primary objective of this work is to demonstrate how secondary raw materials can be successfully transformed into effective pedagogical tools that make abstract curricular content visually concrete, clear, and easier to understand. The results and evaluation of implementing these recycled resources indicate that their classroom use significantly increases learning motivation, fosters children's curiosity, and promotes student independence, while simultaneously offering an economically sustainable and environmentally friendly model for equipping the modern school environment.

Keywords: green didactics, recycled materials, teaching tools

UTICAJ SENZORNE INTEGRACIJE NA PROSTORNU ORIJENTACIJU OSOBA OŠTEĆENA VIDA

Kuduzović Azur, Ibralić Inga, Memišević Haris, Hadžić Selmir

Univerzitet u Sarajevu – Pedagoški fakultet

Izostanak vidne percepcije zahtijeva intenzivno oslanjanje na ostale senzorne modalitete pri kretanju. Prostorna orijentacija osoba oštećena vida zavisi od sinergije auditivnih, taktilnih i proprioceptivnih informacija. Cilj rada je ispitati uticaj senzorne percepcije na efikasnost prostorne orijentacije te analizirati doprinos edukacijsko-rehabilitacijskog pristupa u procjeni i stimulaciji ovih sposobnosti. Istraživanje je obuhvatilo 121 ispitanika s oštećenjem vida. Metodološki okvir procjenjivao je tri domena: auditivnu percepciju i diskriminaciju zvuka, taktilno-kinestetičku percepciju te proprioceptivno i kognitivno mapiranje prostora. Evaluacija je izvršena primjenom perceptivnih zadataka u kontrolisanim uslovima.

Utvrđena je visoka pozitivna korelacija između senzorne integracije i preciznosti prostorne orijentacije. Razvijenija auditivna diskriminacija i prostorni sluh omogućavaju veću brzinu i preciznost pri lokalizaciji zvučnih izvora i izbjegavanju prepreka. Adekvatna proprioceptivna obrada i taktilna osjetljivost direktno stabilizuju kognitivnu mapu prostora, smanjujući nesigurnost pri kretanju.

Senzorika predstavlja ključni kompenzatorni mehanizam u prostornoj orijentaciji osoba oštećena vida. Edukacijsko-rehabilitacijski pristup koji povezuje metodiku kretanja, senzornu integraciju i kognitivnu obradu neophodan je za kreiranje efikasnih programa usmjerenih na jačanje njihove samostalnosti.

Ključne riječi: prostorna orijentacija, senzorna integracija, oštećenje vida, auditivna percepcija, proprioceptija, edukacijsko-rehabilitacijski pristup.

THE IMPACT OF SENSORIMOTOR INTEGRATION ON SPATIAL ORIENTATION IN INDIVIDUALS WITH VISUAL IMPAIRMENT

Kuduzović Azur, Ibralić Inga, Memišević Haris, Hadžić Selmir

University of Sarajevo – Faculty of Education

The absence of visual perception requires intensive reliance on other sensory modalities during mobility. Spatial orientation in individuals with visual impairment depends on the synergy of auditory, tactile, and proprioceptive information. The aim of this study is to examine the impact of sensory perception on the efficiency of spatial orientation and to analyze the contribution of the educational-rehabilitation approach in assessing and stimulating these abilities. The study included 121 participants with visual impairment. The methodological framework assessed three domains: auditory perception and sound discrimination, tactile-kinesthetic perception, and proprioceptive and cognitive spatial mapping. The evaluation was conducted using perceptual tasks under controlled environmental conditions.

A high positive correlation was established between sensory integration and the accuracy of spatial orientation. Advanced auditory discrimination and spatial hearing enable greater speed and precision in localizing sound sources and obstacle avoidance. Adequate proprioceptive processing and tactile sensitivity directly stabilize the cognitive map of space, reducing uncertainty during mobility.

Sensory perception represents a key compensatory mechanism in the spatial orientation of individuals with visual impairment. An educational-rehabilitation approach that integrates mobility methodology, sensory integration, and cognitive processing is essential for creating effective programs aimed at enhancing their independence.

Keywords: spatial orientation, sensory integration, visual impairment, auditory perception, proprioception, educational-rehabilitation approach.

UNIVERZALNI DIZAJN UČENJA- PODRŠKA NEURODIVERGENTNIM UČENICIMA

Kulezić Stojinović Dragana, Lazić Biljana, Kabiljo Marija, Manojlović Nino

Srednja zanatska škola, Beograd, Srbija

U savremenom inkluzivnom pristupu se ističe da prepreke u učenju nastaju usled neprilagođene nastave, a ne zbog teškoća učenika (Marković, 2012). Ovakvo razumevanje učenja dobija na značaju, ako se zna da značajan deo školske populacije pokazuje neurodivergentne osobine. Dok se tradicionalno, neurodiverzitet posmatrao kao deficit koji treba lečiti, savremeni koncepti naglašavaju jedinstvene snage, koje takvi učenici poseduju (Ker & van Gorp, 2024).

Tako je razvijen univerzalni dizajn učenja (UDU), koji je fokusiran na to da školsko okruženje bude što inkluzivnije. Ovaj koncept naglašava važnost fleksibilnosti u prezentaciji sadržaja, načinima angažovanja učenika i metodama demonstracije znanja, čime se značajno smanjuju prepreke u učenju (Robinson i sar., 2023).

U Srednjoj zanataskoj školi se primenjuju principi univerzalnog dizajna učenja, kroz kontinuirano prilagođavanje metoda rada, različite načine prezentacije sadržaja, vizuelnu podršku, rad jedan na jedan, uz uvažavanje senzornih potreba učenika.

Kontekst u kojem se odvija inkluzivna nastava je veoma složena i zahteva stalnu analizu, prilagođavanja i primenu različitih pristupa, koji su u skladu sa mogućnostima učenika, kako bi oni mogli da ostvare svoj puni potencijal.

Ključne reči: univerzalni dizajn učenja, neurodiverzitet, inkluzija

UNIVERSAL LEARNING DESIGN - SUPPORT FOR NEURODIVERGENT STUDENTS

Kulezić Stojinović Dragana, Lazić Biljana, Kabiljo Marija, Manojlović Nino

Secondary vocational school, Belgrade, Serbia

In the modern inclusive approach, it is emphasized that obstacles in learning arise due to inappropriate teaching, and not because of student difficulties (Marković, 2012). This understanding of learning gains importance, if it is known that a significant part of the school population exhibits neurodivergent traits. While traditionally, neurodiversity has been viewed as a deficit to be treated, modern concepts emphasize the unique strengths that such students possess (Ker & van Gorp, 2024).

Thus, universal learning design (UDL) was developed, which is focused on making the school environment as inclusive as possible. This concept emphasizes the importance of flexibility in the presentation of content, ways of engaging students, and methods of demonstrating knowledge, thereby significantly reducing barriers to learning (Robinson et al., 2023).

The principles of universal learning design are applied in the Secondary vocational school, through continuous adaptation of work methods, different ways of presenting content, visual support, one-on-one work, while respecting the sensory needs of students.

The context in which inclusive teaching takes place is very complex and requires constant analysis, adjustments and application of different approaches, which are in accordance with the capabilities of students, so that they can realize their full potential.

Keywords: universal learning design, neurodiversity, inclusion

VEŠTAČKA INTELIGENCIJA U SPECIJALNOJ EDUKACIJI: MOGUĆNOSTI, IZAZOVI I ISKUSTVA IZ DEFEKTOLOŠKE PRAKSE

Lazić Biljana, Kabiljo Marija, Kulezić Stojinović Dragana, Manojlović Nino

Srednja zanatska škola, Beograd, Srbija

Pojava veštačke inteligencije (VI) predstavlja jednu od najznačajnijih inovacija u specijalnoj edukaciji, pružajući nove mogućnosti za individualizaciju nastave, izradu prilagođenih nastavnih materijala i praćenje napretka učenika sa smetnjama u razvoju. Cilj rada je da prikaže mogućnosti, ograničenja i praktičnu primenu VI u radu defektologa. Istraživanje obuhvata narativni pregled relevantne literature objavljene u periodu od 2001. do 2025. godine, analizu primera dobre prakse iz neposrednog defektološkog rada, kao i rezultate empirijskog istraživanja sprovedenog tokom juna 2026. godine na uzorku od 105 defektologa, nastavnika i stručnih saradnika iz Srbije. Rezultati ukazuju da se alati veštačke inteligencije najčešće koriste za izradu individualizovanih nastavnih materijala, vizuelnih komunikatora, edukativnih igara i podršku u planiranju nastave, pri čemu su utvrđene statistički značajne razlike u njihovoj upotrebi u odnosu na pol, radni staž i zanimanje ispitanika ($p < .05$). Zaključuje se da veštačka inteligencija može značajno unaprediti kvalitet defektološke prakse ukoliko se koristi odgovorno, uz stručnu procenu, etički nadzor i očuvanje centralne uloge defektologa u procesu edukacije i rehabilitacije.

Ključne reči: veštačka inteligencija, specijalna edukacija, defektolog, individualizacija nastave, inkluzivno obrazovanje

ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN SPECIAL EDUCATION: OPPORTUNITIES, CHALLENGES, AND EXPERIENCES FROM PROFESSIONAL PRACTICE

Lazić Biljana, Kabiljo Marija, Kulezić Stojinović Dragana, Manojlović Nino

Secondary School of Crafts, Belgrade, Serbia

Artificial intelligence (AI) has emerged as one of the most significant innovations in special education, offering new opportunities for individualized instruction, development of adapted teaching materials, and monitoring the progress of students with disabilities. This paper aims to present the opportunities, limitations, and practical applications of AI in the work of special education teachers. The study includes a narrative review of relevant literature published between 2001 and 2025, an analysis of examples from everyday professional practice, and findings from an empirical study conducted in June 2026 involving 105 special education teachers, teachers, and school professionals from Serbia. The results indicate that AI tools are most frequently used for creating individualized teaching materials, visual communication aids, educational games, and lesson planning support. Statistically significant differences were found in AI use according to gender, years of professional experience, and occupation ($p < .05$). The findings suggest that artificial intelligence can substantially improve the quality of special education practice when applied responsibly, supported by professional judgment, ethical oversight, and with the special education teacher maintaining a central role in the educational and rehabilitation process.

Keywords: artificial intelligence, special education, special education teacher, individualized instruction, inclusive education

VIZUELNA PERCEPCIJA DJECE PREDŠKOLSKOG UZRASTA

Lazović Milica¹, Radovanović Vesna², Bakoč Andrijana¹

¹Univerzitet u Istočnom Sarajevu, Medicinski fakultet Foča

²Univerzitet u Beogradu, Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju

Predškolski uzrast je vrijeme najbržeg kognitivnog, motoričkog, emocionalnog i socijalnog razvoja čovjeka. Iako je svaki aspekt razvoja važan, cilj rada bio je ispitati nivo razvijenosti vizuelne percepcije kod djece predškolskog uzrasta, identifikovati eventualna odstupanja i razlike u odnosu na pol i uzrast ispitanika. Istraživanje je sprovedeno u dvije predškolske ustanove na području opština Foča i Istočnog Novog Sarajeva. Uzorak je činilo 134 ispitanika, od čega 68 dječaka i 66 djevojčica, kalendarskog uzrasta od 3,0 do 6,11 godina. Nivo razvijenosti vizuelne percepcije ispitan je putem testa za procjenu vizuelne percepcije (The Berry VMI Developmental Test of Visual Perception). Rezultati istraživanja pokazuju da više od polovine ispitanika ostvaruje prosječna postignuća (54,5%), iznadprosječna postignuća 31,3% ispitanika, dok se u kategoriji „ispod prosjeka“ nalazi 14,2% ispitanika. Djevojčice ostvaruju bolja postignuća od dječaka ($p=0,019$), dok u pogledu uzrasta nije bilo statističke značajnosti ($p=0,739$). Imajući u vidu značaj vizuelne percepcije za kasnija akademska postignuća, procenat djece sa ispodprosječnim postignućima može ukazati na potrebu za većom podrškom u vidu obezbjeđivanja stimulativnijeg okruženja.

Ključne riječi: vizuelna percepcija, predškolski uzrast, kognitivne sposobnosti

VISUAL PERCEPTION IN PRESCHOOL CHILDREN

Lazović Milica¹, Radovanović Vesna², Bakoč Andrijana¹

¹ University of East Sarajevo, Faculty of Medicine Foča

² University of Belgrade, Faculty of Special Education and Rehabilitation

Preschool age is a period of the most rapid cognitive, motor, emotional, and social development. Although each aspect of development is important, the aim of this study was to examine the level of visual perception development in preschool children, identify potential deviations, and determine differences in relation to the gender and age of the participants. The study was conducted in two preschool institutions in the municipalities of Foča and East New Sarajevo. The sample consisted of 134 participants, including 68 boys and 66 girls, aged 3 years 0 months to 6 years 11 months. The level of visual perception development was assessed using the Berry VMI Developmental Test of Visual Perception. The results showed that more than half of the participants achieved average performance (54.5%), while 31.3% of the participants demonstrated above-average performance and 14.2% demonstrated below-average performance. Girls achieved better results than boys ($p=0.019$), whereas no statistically significant difference was found in relation to age ($p=0.739$). Considering the importance of visual perception for later academic achievement, the percentage of children with below-average performance may indicate a need for greater support through the provision of a more stimulating environment.

Keywords: visual perception, preschool age, cognitive abilities

ULOGA MONTESSORI VASPITAČA I PRIMJENA MONTESSORI METODA U REHABILITACIJI DJECE SA TEŠKOĆAMA U RAZVOJU

Mehmedić Haris¹, Džubur Amela²

¹ JU Zavod za specijalno obrazovanje i odgoj djece „Mjedenaica“, Sarajevo

² JU Centar za odgoj, obrazovanje i podršku, „Los Rosales“, Mostar

Montessori pedagogija, u svojim korijenima oblikovana kroz rad sa djecom sa teškoćama u razvoju, danas predstavlja jedan od najefikasnijih holističkih pristupa u ranoj intervenciji i rehabilitaciji. Osnovna filozofija metoda zasniva se na vjerovanju da svako dijete posjeduje unutrašnji potencijal za razvoj, pod uslovom da mu se obezbijedi adekvatno okruženje i stručna podrška. Cilj ovog rada jeste analizirati specifičnu ulogu Montessori vaspitača u procesu rehabilitacije, kao i evaluirati praktičnu primjenu Montessori metoda i materijala u podsticanju senzornog, motoričkog, kognitivnog i emocionalnog razvoja djece sa teškoćama u razvoju. Rad se oslanja na kvalitativnu analizu prakse i pregled savremene literature iz oblasti specijalne edukacije i rehabilitacije, sa težištem na opservaciju djeteta u pripremljenoj sredini, individualizaciju ciljeva i primjenu didaktičkih materijala iz domena praktičnog života i senzornog odgoja. Uloga Montessori vaspitača značajno se razlikuje od tradicionalnog pristupa — on djeluje kao pažljivi posmatrač, usmjerivač i spona između djeteta i pripremljenog okruženja. Njegov primarni zadatak je prepoznavanje djetetovih „senzitivnih perioda“ i prilagođavanje aktivnosti njegovim trenutnim mogućnostima. Montessori materijali, zahvaljujući ugrađenoj kontroli greške, omogućavaju djetetu da uči kroz sopstveno iskustvo, razvija samostalnost, finu i krupnu motoriku te gradi samopouzdanje. Integracija ovih metoda u rehabilitacioni rad pokazuje izuzetne rezultate u poboljšanju funkcionalne samostalnosti, senzorne integracije i socijalizacije, pri čemu ključ uspjeha leži u stručno osposobljenom vaspitaču koji individualizovanim pristupom pomaže djetetu da ostvari svoj puni potencijal.

Ključne riječi: Montessori pedagogija, uloga vaspitača, rehabilitacija, djeca sa teškoćama u razvoju, pripremljena sredina, funkcionalna samostalnost.

THE ROLE OF THE MONTESSORI EDUCATOR AND THE APPLICATION OF MONTESSORI METHODS IN THE REHABILITATION OF CHILDREN WITH DEVELOPMENTAL DIFFICULTIES

Mehmedić Haris¹, Džubur Amela²

¹ Institute for special education and rehabilitation „Mjedenica“, Sarajevo

² Center for upbringing, education, and support „Los Rosales“, Mostar

Montessori pedagogy, which has its roots in working with children with developmental difficulties, today represents one of the most effective holistic approaches in early intervention and rehabilitation. The basic philosophy of the method is based on the belief that every child has an inner potential for development, provided they are given an appropriate environment and professional support. The aim of this paper is to analyze the specific role of the Montessori educator in the rehabilitation process, as well as to evaluate the practical application of Montessori methods and materials in encouraging the sensory, motor, cognitive, and emotional development of children with developmental difficulties. The work relies on qualitative analysis of practice and a review of contemporary literature in the field of special education and rehabilitation, focusing on observing the child in a prepared environment, individualizing goals, and applying didactic materials from the areas of practical life and sensory education. The role of a Montessori teacher is quite different from the traditional approach — they act as a careful observer, guide, and link between the child and the prepared environment. Their main task is to recognize the child's “sensitive periods” and adjust activities to match their current abilities. Montessori materials, thanks to built-in error control, allow the child to learn through their own experience, develop independence, fine and gross motor skills, and build self-confidence. Integrating these methods into rehabilitation work shows remarkable results in improving functional independence, sensory integration, and socialization, with the key to success being a well-trained teacher who, through an individualized approach, helps the child reach their full potential.

Keywords: Montessori pedagogy, the role of the educator, rehabilitation, children with developmental difficulties, prepared environment, functional independence.

KOMUNIKACIJSKI ZAMOR KAO PREDIKTOR EMOCIONALNE ISCRPLJENOSTI STRUČNJAKA U NEPOSREDNOM RADU S KORISNICIMA

Muftić Nedim¹, Bačić Bajrić Aida¹, Muftić Edin²

¹Dom zdravlja Travnik, Centar za mentalno zdravlje

²Univerzitet u Tuzli, Edukacijsko rehabilitacijski fakultet

Komunikacija je temeljni dio rada stručnjaka u neposrednom kontaktu s korisnicima, ali kontinuirana komunikacijska angažiranost može predstavljati izvor profesionalnog opterećenja. Cilj istraživanja bio je ispitati povezanost komunikacijskog zamora i emocionalne iscrpljenosti te utvrditi prediktivnu vrijednost komunikacijskog zamora.

Istraživanje je provedeno na uzorku od 56 stručnjaka u neposrednom radu s korisnicima. Primijenjene su Skala komunikacijskog zamora (12 čestica, $\alpha=0.909$) i Skala emocionalne iscrpljenosti (10 čestica, $\alpha=0.960$). Korištene su deskriptivna statistika, Pearsonova i Spearmanova korelacija te linearna regresijska analiza.

Utvrđena je visoka pozitivna povezanost komunikacijskog zamora i emocionalne iscrpljenosti ($r=0.810$, $p<0.001$). Komunikacijski zamor značajan je prediktor emocionalne iscrpljenosti te objašnjava 65,6% njezine varijance ($R^2=0.656$, $p<0.001$). Broj sati neposredne komunikacije nije bio značajno povezan s komunikacijskim zamorom, kao ni učestalost rada s emocionalno zahtjevnim korisnicima s komunikacijskim zamorom i emocionalnom iscrpljenošću.

Rezultati ukazuju na važnost komunikacijskog zamora kao relevantnog aspekta profesionalnog opterećenja te potrebu za preventivnim pristupima usmjerenim na emocionalnu regulaciju, prepoznavanje zamora i profesionalni oporavak.

Ključne riječi: komunikacijski zamor, emocionalna iscrpljenost, profesionalno opterećenje.

COMMUNICATION FATIGUE AS A PREDICTOR OF EMOTIONAL EXHAUSTION AMONG PROFESSIONALS WORKING DIRECTLY WITH SERVICE USERS

Muftić Nedim¹, Bačić Bajrić Aida¹, Muftić Edin²

¹Travnik health centre, Centre for mental health

²University of Tuzla, Faculty of education and rehabilitation

Communication is a fundamental part of the work of professionals who interact directly with service users, but continuous communicative engagement may represent a source of occupational strain. The aim of this study was to examine the relationship between communication fatigue and emotional exhaustion and to determine the predictive value of communication fatigue.

The study included 56 professionals working directly with service users. The Communication Fatigue Scale (12 items, $\alpha = 0.909$) and the Emotional Exhaustion Scale (10 items, $\alpha = 0.960$) were administered. Descriptive statistics, Pearson's and Spearman's correlations, and linear regression analysis were used.

A strong positive correlation was found between communication fatigue and emotional exhaustion ($r = 0.810$, $p < 0.001$). Communication fatigue was a significant predictor of emotional exhaustion, explaining 65.6% of its variance ($R^2 = 0.656$, $p < 0.001$). The number of hours spent in direct communication was not significantly associated with communication fatigue, nor was the frequency of working with emotionally demanding service users associated with communication fatigue or emotional exhaustion.

The results highlight the importance of communication fatigue as a relevant aspect of occupational strain and indicate the need for preventive approaches focused on emotional regulation, early recognition of fatigue, and professional recovery.

Keywords: communication fatigue, emotional exhaustion, occupational strain.

ULOGA FIZIČKE AKTIVNOSTI U RAZVOJU MOTORIČKIH I SOCIJALNIH VJEŠTINA DJECE S POREMEĆAJEM IZ SPEKTRA AUTIZMA

Mujčić Amra

Srednja medicinska škola; Sarajevo, Bosna i Hercegovina

Fizička aktivnost može predstavljati značajan oblik podrške djeci s poremećajem iz spektra autizma s obzirom na to da, osim unapređenja fizičkog funkcionisanja, može pružiti strukturirano okruženje za razvoj motoričkih i socijalnih vještina.

Ovim preglednim radom prikazat će se dosadašnja saznanja o ulozi fizičke aktivnosti u razvoju motoričkih i socijalnih vještina djece s poremećajem iz spektra autizma. U radu će se također razmatrati efekti različitih oblika fizičke aktivnosti, uključujući borilačke vještine, igre s loptom, aktivnosti u vodi, terapijsko jahanje i exergaming. Posebna pažnja bit će posvećena njihovom utjecaju na ravnotežu, koordinaciju, lokomotorne sposobnosti, socijalne vještine, komunikaciju i ponašanje. Korišteni su ključni pojmovi “Autism spectrum disorder” - poremećaj iz spektra autizma, “Physical activity” - fizička aktivnost i “Motor skills” - motoričke vještine.

Istraživanja pokazuju da fizička aktivnost može doprinijeti poboljšanju različitih motoričkih sposobnosti djece s autizmom, posebno ravnoteže, koordinacije i lokomotornih sposobnosti. Borilačke vještine i igre s loptom pokazuju značajan potencijal za razvoj motoričkih i socijalnih vještina, dok terapijsko jahanje može pozitivno utjecati na socijalnu komunikaciju i socijalnu kogniciju. Aktivnosti u vodi i exergaming također mogu doprinijeti razvoju pojedinih motoričkih sposobnosti. Daljnja istraživanja trebala bi ispitati dugoročne efekte različitih programa fizičke aktivnosti i mogućnosti njihove primjene u svakodnevnoj edukacijsko - rehabilitacijskoj praksi.

Ključne riječi: poremećaj iz spektra autizma, fizička aktivnost, motoričke vještine

THE ROLE OF PHYSICAL ACTIVITY IN THE DEVELOPMENT OF MOTOR AND SOCIAL SKILLS OF CHILDREN WITH AUTISM SPECTRUM DISORDER

Mujčić Amra

Secondary Medical School; Sarajevo, Bosnia and Herzegovina

Physical activity can represent a significant form of support for children with autism spectrum disorder, as, in addition to improving physical functioning, it can provide a structured environment for the development of motor and social skills.

This review paper will present the existing knowledge on the role of physical activity in the development of motor and social skills in children with autism spectrum disorder. The paper will also examine the effects of different forms of physical activity, including martial arts, ball games, aquatic activities, therapeutic horseback riding, and exergaming. Particular attention will be paid to their impact on balance, coordination, locomotor skills, social skills, communication, and behavior. The key terms used were “Autism spectrum disorder,” “Physical activity,” and “Motor skills.”

Research indicates that physical activity can contribute to the improvement of various motor abilities in children with autism, particularly balance, coordination, and locomotor skills. Martial arts and ball games show significant potential for the development of both motor and social skills, while therapeutic horseback riding may have a positive effect on social communication and social cognition. Aquatic activities and exergaming may also contribute to the development of specific motor abilities. Further research should investigate the long-term effects of different physical activity programs and the possibilities for their implementation in everyday educational and rehabilitation practice.

Keywords: autism spectrum disorder, physical activity, motor skills

UMJETNA INTELIGENCIJA KAO PODRŠKA MULTIDISCIPLINARNOM TIMU: MOGUĆNOSTI, OGRANIČENJA I IZAZOVI U PODRŠCI DJECI S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU

Mujkanović Edin

JU Institut za razvoj preduniverzitetskog obrazovanja Kantona Sarajevo

Razvoj umjetne inteligencije sve intenzivnije mijenja način na koji se planira, organizira i realizira podrška djeci s teškoćama u razvoju. Iako je primjena umjetne inteligencije u odgojno-obrazovnom procesu i rehabilitaciji otvorila brojne mogućnosti za individualizaciju podrške, komunikaciju, izradu prilagođenih sadržaja i materijala, evaluaciju napretka i primjenu asistivne tehnologije, njena stvarna vrijednost posebno dolazi do izražaja tek u okviru multidisciplinarnog pristupa. Cilj rada je razmotriti mogućnosti primjene umjetne inteligencije kao podržavajućeg alata u radu multidisciplinarnog tima, uz poseban osvrt na promjenu uloga i odgovornosti profesionalaca koji su direktno uključeni u procesu edukacije i rehabilitacije djece s teškoćama u razvoju. Poseban fokus je na mogućnostima korištenja AI alata u procjeni potrebne podrške, kreiranju prilagođenih sadržaja, kao i praćenju i evaluaciji napretka djeteta. Istovremeno, u radu se razmatraju ključna ograničenja i rizici, uključujući zaštitu privatnosti i podataka, pouzdanost generiranih informacija, mogućnost pogrešne interpretacije potrebne podrške i rizik od pretjeranog oslanjanja na tehnologiju. Polazište rada jeste da umjetna inteligencija ne može zamijeniti stručnu procjenu, iskustvo i interpersonalni odnos, ali može predstavljati značajan segment za unapređenje kvaliteta podrške. U tom kontekstu, AI će se posmatrati ne kao zamjena za stručnjaka, već kao novi oblik podrške stručnjaku, koji zahtijeva razvoj novih digitalnih kompetencija, jasne profesionalne standarde i etičke smjernice za njegovu primjenu u edukaciji i rehabilitaciji.

Ključne riječi: umjetna inteligencija, multidisciplinarni tim, djeca s teškoćama u razvoju, edukacija, rehabilitacija, asistivna tehnologija, inkluzija

ARTIFICIAL INTELLIGENCE AS SUPPORT TO THE MULTIDISCIPLINARY TEAM: OPPORTUNITIES, LIMITATIONS AND CHALLENGES IN SUPPORTING CHILDREN WITH DEVELOPMENTAL DISABILITIES

Mujkanović Edin

Institute for the Development of Pre-University Education of Sarajevo Canton

The development of artificial intelligence is increasingly changing the way support for children with developmental disabilities is planned, organized and implemented. Although the application of artificial intelligence in the educational process and rehabilitation has opened up numerous opportunities for individualization of support, communication, creation of customized content and materials, evaluation of progress and application of assistive technology, its real value comes to the fore only within the framework of a multidisciplinary approach. The aim of the work is to consider the possibilities of applying artificial intelligence as a supporting tool in the work of a multidisciplinary team, with special reference to the changing roles and responsibilities of professionals who are directly involved in the process of education and rehabilitation of children with developmental disabilities. There is a special focus on the possibilities of using AI tools in assessing the necessary support, creating customized content, as well as monitoring and evaluating the child's progress. At the same time, the paper considers key limitations and risks, including privacy and data protection, the reliability of generated information, the possibility of misinterpretation of the necessary support and the risk of over-reliance on technology. The starting point of the work is that artificial intelligence cannot replace professional assessment, experience and interpersonal relationships, but it can represent a significant segment for improving the quality of support. In this context, AI will be seen not as a replacement for an expert, but as a new form of support for an expert, which requires the development of new digital competencies, clear professional standards and ethical guidelines for its application in education and rehabilitation.

Keywords: artificial intelligence, multidisciplinary team, children with developmental disabilities, education, rehabilitation, assistive technology, inclusion

PROCENA KOGNITIVNIH FUNKCIJA KOD UČENIKA SA OŠTEĆENJEM SLUHA

Noveska Andrijana, Tasevska Frederika

DSURC "Partenija Zografski" – Skopje, North Macedonia

Razvoj ličnosti je kontinuiran proces oblikovan stalnom interakcijom između pojedinca i njegovog interpersonalnog i sociokulturnog okruženja. Oštećenje sluha, kao senzorna smetnja, može uticati na više aspekata razvoja ličnosti. Prema kognitivno-razvojnoj teoriji Žana Pijažea, stadijum konkretnih operacija predstavlja važnu prekretnicu u detinjstvu jer podstiče mentalni, socijalni i emocionalni razvoj. Naredni stadijum formalnih operacija označava dostizanje intelektualne zrelosti i sposobnosti apstraktnog i logičkog mišljenja.

Ovo istraživanje procenjuje kognitivne funkcije učenika sa oštećenjem sluha kroz okvir Pijažeeve kognitivno-razvojne teorije. Njegov cilj je da utvrdi nivo organizovanosti i usvojenosti kognitivnih funkcija kod ovih učenika, kao i da ispita da li su te funkcije usvojene u očekivanom uzrastu. Polazi se od pretpostavke da oštećenje sluha može uticati na organizovanost kognitivnih funkcija, naročito u odnosu na uzrast učenika.

Uzorak istraživanja obuhvatio je 67 učenika sa oštećenjem sluha, uzrasta od 6 do 19 godina, iz Severne Makedonije, Srbije i Bugarske. Kognitivne funkcije procenjene su pomoću devet vežbi prilagođenih originalnim zadacima koje su razvili Pijaže i Inhelder radi ispitivanja konkretno-operacionalnog mišljenja i formalno-logičkog rasuđivanja. Podaci su analizirani primenom deskriptivne statistike, korelacione analize, testova jednakosti i klaster analize.

Nalazi ukazuju na to da stariji učenici uglavnom pokazuju viši nivo usvojenosti kognitivnih funkcija povezanih i sa stadijumom konkretnih operacija i sa stadijumom formalnih operacija. Rezultati takođe pokazuju jasnu pozitivnu vezu između uzrasta i kognitivnog razvoja. Međutim, pretpostavka da stariji učenici dosledno dostižu nivo formalno-operacionalnog mišljenja može se prihvatiti samo delimično. Ovaj obrazac nije potvrđen kod adolescenata uzrasta od 12 do 14 godina. Pored toga, nalazi ne pružaju dovoljno čvrste dokaze da su adolescenti stariji od 15 godina u potpunosti prevazišli prelazni stadijum formalnih operacija.

Ključne reči: Pijažeeva kognitivno-razvojna teorija, učenici sa oštećenjem sluha, konkretne i formalne operacije, procena kognitivnih funkcija

ASSESSMENT OF COGNITIVE FUNCTIONS IN STUDENTS WITH HEARING IMPAIRMENT

Noveska Andrijana, Tasevska Frederika

DSURC "Partenija Zografski" – Skopje, North Macedonia

Personality development is a continuous process shaped by ongoing interaction between the individual and their interpersonal and sociocultural environment. Hearing impairment, as a sensory disability, can affect several aspects of personal development. According to Jean Piaget's cognitive-developmental theory, the stage of concrete operations marks an important turning point in childhood because it supports mental, social, and emotional development. The subsequent stage of formal operations represents the attainment of intellectual maturity and the ability to engage in abstract and logical reasoning.

This study assesses the cognitive functions of students with hearing impairment through Piaget's cognitive-developmental framework. Its objective is to determine the level of organization and acquisition of cognitive functions among these students and whether such functions have been acquired at the expected age. The study assumes that hearing impairment may influence the organization of cognitive functions, particularly in relation to students' age.

The research sample included 67 students with hearing impairment, aged 6 to 19, from North Macedonia, Serbia, and Bulgaria. Cognitive functions were assessed using nine exercises adapted from the original tasks developed by Piaget and Inhelder to examine concrete operational thinking and formal logical reasoning. The data were analyzed using descriptive statistics, correlation analysis, equality tests, and cluster analysis.

The findings indicate that older students generally demonstrate a higher level of acquisition of cognitive functions associated with both concrete and formal operational stages. The results also show a clear positive relationship between age and cognitive development. However, the assumption that older students consistently achieve formal operational thinking can only be partly accepted. This pattern did not apply to adolescents aged 12 to 14. In addition, the findings do not provide sufficiently strong evidence that adolescents older than 15 have fully progressed beyond the transitional stage of formal operations.

Key words: Piaget's cognitive-developmental theory; Students with hearing impairment; Concrete and formal operations; Assessment of cognitive functions

POTICANJE RAZVOJA UČENIČKOG VOKABULARA U OSNOVNOJ ŠKOLI

Omerović Mirela

Univerzitet u Sarajevu – Pedagoški fakultet

U ovome radu govori se o razvoju učeničkog vokabulara u osnovnoj školi i načinima njegova poticanja i unapređenja. Bogaćenje rječnika jedan je od ključnih prediktora za razvoj čitalačke pismenosti i funkcionalnih znanja učenika. Razvijanje temeljnih znanja o značenjima riječi preduvjet je za kompetentno vladanje jezikom u različitim kontekstima, za jezičko stvaranje, širenje i produbljivanje vokabulara, izvođenje generalizacija, razvoj složenih kognitivnih sposobnosti analiziranja, zaključivanja i kritičkog mišljenja u umu i jeziku. Bogaćenje vokabulara provodi se kroz sve osnovne jezičke djelatnosti – slušanje, govorenje, čitanje i pisanje, a polaskom u školu dijete se osim na usmeni sve više usmjerava na pismeni kontekst u procesu ovladavanja vještinama čitanja i pisanja, čime se omogućuje veći i bogatiji jezički unos koji utječe na proširivanje i produbljivanje rječnika. U mlađem školskom uzrastu u razvoju vokabulara od iznimnog je značaja nastavak prakse čitanja slikovnica s primjerenim i zanimljivim tekstovima, dijaloškog čitanja, pričanja priča i uvođenje različitih jezičkih igara u nastavu kako bi se olakšala jezička produkcija te pasivno znanje riječi prelazilo u aktivno. U starijem osnovnoškolskom uzrastu bogaćenje vokabulara posebno se potiče izvođenjem raznovrsnih leksičko-semantičkih vježbi, čitanjem zanimljivih tekstova i kontinuiranim izlaganjem govornoj praksi u različitim kontekstima. Raznovrsni zadaci o značenjskim odnosima među riječima potiču aktivnosti refleksije, međusobnu razmjenu ideja i poticanje divergentnog mišljenja učenika, što predstavlja temelj za razvoj strategija konstruiranja značenja, čime se razvija spoznaja i učvršćivanje svih vrsta znanja na dimenziji kognitivnih područja. U radu se predstavljaju načini poticanja razvoja učeničkog vokabulara i mogućnosti rada na njegovu širenju i produbljivanju. Njegova je vrijednost u povezivanju teorijskih koncepata kognitivnolingvističkih i psiholingvističkih istraživanja i nastavne prakse u funkciji bogaćenja učeničkog vokabulara, unapređenja funkcionalnih znanja, razvoja apstraktnog i kritičkog mišljenja te podizanja kvalitete nastave maternjeg jezika, teorijskih i metodičkih smjernica za njenu realizaciju.

Ključne riječi: vokabular, bogaćenje vokabulara, značenje riječi, leksička kompetencija, osnovnoškolski uzrast

FOSTERING STUDENT VOCABULARY DEVELOPMENT IN PRIMARY SCHOOL

Omerović Mirela

University of Sarajevo – Faculty of Education Sciences

This paper discusses the development of student vocabulary in primary school and ways of fostering and improving it. Vocabulary enrichment is one of the key predictors of literacy development and students' functional knowledge. Developing basic knowledge of word meanings is a prerequisite for competent language use in different contexts, language production, vocabulary expansion and deepening, the generalization of learning, and the development of complex cognitive abilities, including analysis, reasoning, and critical thinking in both thought and language. Vocabulary enrichment takes place through all basic language activities—listening, speaking, reading, and writing. Upon entering school, in addition to oral language, children are increasingly exposed to written contexts through the process of acquiring reading and writing skills. This provides richer linguistic input that contributes to the expansion and deepening of their vocabulary. During the early primary school years, continuing to read picture books with age-appropriate and engaging texts, engage in dialogic reading, tell stories, and incorporate various language games into teaching are particularly important for vocabulary development. These activities facilitate language production and help transform passive knowledge of words into active vocabulary. At the upper primary school level, vocabulary enrichment is particularly encouraged through a variety of lexical-semantic exercises, engaging reading materials, and continuous exposure to spoken language in different contexts. A variety of tasks focusing on semantic relationships among words encourages reflective activities, the mutual exchange of ideas, and the expression of divergent opinions. These activities provide a foundation for developing meaning-making strategies, thereby fostering cognitive development and the consolidation of knowledge across different cognitive domains. The paper presents ways of fostering the development of student vocabulary and possibilities for expanding and deepening it. Its value lies in connecting theoretical concepts from cognitive linguistics and psycholinguistic research with teaching practice, with the aim of enriching students' vocabulary, improving functional knowledge, developing abstract and critical thinking, and improving the quality of mother-tongue teaching. It also provides theoretical and methodological guidelines for its implementation.

Key words: vocabulary, vocabulary enrichment, word meaning, lexical competence, primary school

AUDITIVNA STIMULACIJA KAO FAKTOR ORGANIZACIJE MOŽDANIH FUNKCIJA U DETINJSTVU

Pavlović Ivana

Auditivna stimulacija predstavlja značajan razvojni faktor u detinjstvu koji utiče na kognitivne, emocionalne, socijalne i motoričke funkcije. Savremena neuropsihološka i pedagoška istraživanja ukazuju na to da izloženost strukturisanim zvučnim obrascima, uključujući slušanje i aktivno učestvovanje u ritmičkim i muzičkim aktivnostima, može doprineti razvoju pažnje, radne memorije, jezičkih sposobnosti i izvršnih funkcija. Istovremeno, auditivni podražaji imaju važnu ulogu u emocionalnoj regulaciji, smanjenju stresa i razvoju empatije i socijalne osetljivosti.

Neurološki nalazi pokazuju da auditivna stimulacija aktivira široke moždane mreže, uključujući auditivni korteks, prefrontalne regije, limbički sistem, cerebelum i parijetalne strukture, čime se podstiče neuroplastičnost i funkcionalna povezanost različitih regija mozga. Poseban značaj uočen je kod dece sa razvojnim teškoćama, gde strukturisane auditivne i ritmičke aktivnosti mogu doprineti poboljšanju komunikacije, pažnje i motoričke koordinacije.

Rad takođe ističe značaj primene auditivne stimulacije u obrazovnom kontekstu, kako kroz nastavne tako i vannastavne aktivnosti, kao i u inkluzivnom obrazovanju i radu sa decom sa smetnjama u razvoju. Rezultati ukazuju da sistematska primena auditivnih aktivnosti može doprineti celovitom razvoju deteta i unapređenju kvaliteta obrazovanja.

Ključne reči: auditivna stimulacija, razvoj deteta, neuroplastičnost, obrazovanje, socijalni razvoj

AUDITORY STIMULATION AS A FACTOR IN THE ORGANIZATION OF BRAIN FUNCTIONS IN CHILDHOOD

Pavlović Ivana

Auditory stimulation represents a significant developmental factor in childhood that influences cognitive, emotional, social, and motor functions. Contemporary neuropsychological and pedagogical research indicates that exposure to structured sound patterns, including listening to and actively participating in rhythmic and musical activities, may contribute to the development of attention, working memory, language abilities, and executive functions. At the same time, auditory stimuli play an important role in emotional regulation, stress reduction, and the development of empathy and social sensitivity.

Neurological findings show that auditory stimulation activates broad brain networks, including the auditory cortex, prefrontal regions, limbic system, cerebellum, and parietal structures, thereby promoting neuroplasticity and functional connectivity among different brain regions.

Particular importance has been observed in children with developmental difficulties, where structured auditory and rhythmic activities may contribute to improvements in communication, attention, and motor coordination.

The paper also highlights the importance of applying auditory stimulation in educational contexts, both through curricular and extracurricular activities, as well as in inclusive education and work with children with developmental disabilities. The results indicate that the systematic application of auditory activities may contribute to the holistic development of the child and to the improvement of the quality of education.

Keywords: auditory stimulation, child development, neuroplasticity, education, social development

NEURORAZNOLIKOST I NEURODIVERGENTNI MODEL AUTIZMA: ANALIZA U OKVIRIMA KVALITETE ŽIVOTA

Pejić Planinić Tatjana

Centar za ranu razvojnu podršku, Mostar

Suvremeno razumijevanje autizma reflektira paradigmatški pomak od medicinskog modela deficita prema neurodivergentnom okviru koji autistične osobe promatra kao nositelje specifičnih neuroloških profila unutar ljudske raznolikosti.

Ovaj rad analizira temeljna obilježja novog pristupa fokusirajući se na kvalitetu života kao središnju mjeru učinkovitosti podrške. Kroz sustavnu analizu dostupne znanstvene literature, rad istražuje ključne komponente neurodivergentno-afirmativne prakse, specifične kognitivne potencijale (sistematizacija, fokus na detalje, prepoznavanje obrazaca), važnost senzorne sigurnosti kao preduvjeta funkcionalnosti, te cjeloživotnu perspektivu podrške koja naglašava pravo na autentičnost i samoregulaciju umjesto maskiranje.

Rad se posebno bavi razlikama između teorijske inkluzije i funkcionalne podrške u sustavu, te kognitivnim profilima kao determinantama uspjeha u obrazovanju i zapošljavanju.

Zaključci upućuju na nužnost fundamentalne orijentacije okruženja i sustava podrške koja će prepoznati neuroraznolikost kao resurs, a ne samo kao skup deficita.

Ključne riječi: neuroraznolikost, autizam, neurodivergentna afirmacija, kognitivni profili

NEURODIVERSITY AND THE NEURODIVERGENT MODEL OF AUTISM: AN ANALYSIS WITHIN QUALITY OF LIFE FRAMEWORKS

Pejić Planinić Tatjana

Center for early development support, Mostar

Contemporary understanding of autism reflects a paradigmatic shift from a medical deficit model toward a neurodivergent framework that conceptualizes autistic individuals as carriers of specific neurological profiles within human diversity.

This work analyzes the fundamental characteristics of this new approach, with emphasis on quality of life as the central measure of support effectiveness. Through systematic analysis of available scientific literature, the work explores key components of neurodivergence-affirming practice, distinctive cognitive potentials (systematization, detail-focused processing, pattern recognition), the importance of sensory safety as a prerequisite for functionality, and a lifespan perspective on support that emphasizes the right to authenticity and self-regulation rather than masking.

The work specifically addresses the discrepancies between theoretical inclusion and functional support within systems, as well as cognitive profiles as determinants of success in education and employment.

The conclusions point to the necessity of fundamental reorientation of environmental and support systems that will recognize neurodiversity as a resource rather than merely as a collection of deficits.

Keywords: neurodiversity, autism, neurodivergence-affirming practice, cognitive profiles

VIDEO PRIKAZ METODE KORIŠĆENJA VIZUELNOG RASPOREDA U SADNJI RASADA JEDNOGODIŠNJEG CVEĆA

Petijević Aleksandra, Blagojević Sanja, Jovanović Jovana, Manojlović Nino

Rad prikazuje realizaciju uglednog časa Praktične nastave, sprovedenog kroz timsku saradnju nastavnika u odeljenjima obrazovnog profila Cvećar-vrtlar. Nastavna jedinica „Sadnja rasada jednogodišnjeg cveća (Dragoljub)” realizovana je sa ciljem utvrđivanja stečenog znanja i njegovog funkcionalnog povezivanja sa predmetom Tehnologija rada. Fokus rada je na primeni inovativnih metoda, prvenstveno strukturisane vizuelne podrške u vidu prilagođenih tekstova, radnih listova i vizuelnog rasporeda sa fotografijama svakog pojedinačnog koraka sadnje u školskom stakleniku. Metoda korišćenja vizuelnog rasporeda omogućila je učenicima lakše razumevanje tehnološkog postupka pripreme supstrata i ulončavanjem rasada. Rezultati sprovedenog časa ukazuju na visok nivo uključenosti i motivacije, kao i poboljšanje bezbednosti učenika na radu, sa akcentom na značajan napredak u njihovoj samostalnosti. Uspešna realizacija vaspitno-obrazovnih ciljeva i visoke ocene tokom evaluacije potvrđuju efikasnost modela timskog rada i dobiti korišćenja vizuelnih rasporeda u nastavi.

Ključne reči: praktična nastava, cvećar-vrtlar, vizuelni raspored, školski staklenik, timski rad.

VIDEO SHOW OF THE METHOD OF USING VISUAL SCHEDULE IN PLANTING SEEDLINGS OF ANNUAL FLOWERS

Petijević Aleksandra, Blagojević Sanja, Jovanović Jovana, Manojlović Nino

The paper presents the implementation of an exemplary Practical Instruction class conducted through teacher teamwork in classes of the Florist-Gardener educational profile. The teaching unit "Planting Annual Flower Seedlings (Nasturtium)" was implemented with the aim of reinforcing acquired knowledge and functionally connecting it with the Work Technology subject. The focus of the paper is on the application of innovative methods, primarily structured visual support in the form of adapted texts, worksheets, and a visual schedule with photographs of each individual planting step in the school greenhouse. The method of using a visual schedule enabled students to more easily understand the technological process of substrate preparation and seedling handling. The results of the conducted class indicate a high level of engagement and motivation, as well as an improvement in student safety at work, with an emphasis on significant progress in their independence. The successful realization of educational goals and high marks during the evaluation confirm the efficiency of the teamwork model and the benefits of using visual schedules in teaching.

Keywords: practical instruction, florist-gardener, visual schedule, school greenhouse, teamwork.

MULTIDISCIPLINARNI METODIČKI PRISTUP UZ PRIMJENU INOVATIVNE SLOVARICE I SLIKOVNICE

Pilav Amina

Centar za slušnu i govornu rehabilitaciju Sarajevo

Razvoj govora i jezika kod djece s oštećenjem sluha i govora predstavlja složen rehabilitacijski i odgojno-obrazovni proces koji zahtijeva interdisciplinarni pristup i primjenu savremenih metoda rada.

Ovaj rad predstavlja autorski didaktičko-metodički model namijenjen poticanju razvoja jezika, govora i komunikacije kod djece s oštećenjem sluha i djece s govorno-jezičkim teškoćama. U središtu rada nalazi se Slovarica po mjestu tvorbe glasova, koncipirana prema anatomso-fiziološkim artikulacijskim obilježjima glasova. Posebnu vrijednost rada čine autorske slikovnice na znakovnom i verbalnom jeziku koje su prateći sadržaj Slovarice i njene primjene. Slikovnice povezuju ilustraciju sa znakovnim jezikom i dvoručnom abecedom na jednoj strani, dok na drugoj strani slikovnice prikazujemo upotrebu Slovarice uz dodatnu šematsku dikciju svake riječi i rečenice u govornu produkciju u jedinstvenu metodičku cjelinu.

Takav pristup omogućava istovremeni razvoj razumijevanja, govora, predčitalačkih i čitalačkih sposobnosti kroz individualiziran i djetetu prilagođen način rada. Poseban naglasak stavljen je na povezanost ritma, pokreta, vizuelne percepcije i jezičkog razvoja, uz uvažavanje individualnih mogućnosti i potreba svakog djeteta. Predloženi model predstavlja inovativan doprinos surdoaudiološkoj i logopedskoj praksi te može poslužiti kao metodička osnova za rad stručnjaka, odgajatelja, nastavnika i roditelja u poticanju cjelovitog jezičko-govornog razvoja djece sve do kvalitetnih komunikacijskih vještina.

Ključne riječi: multidisciplinarni pristup, inovativna slovarica, slikovnica

MULTIDISCIPLINARY METHODOLOGICAL APPROACH USING AN INNOVATIVE DICTIONARY AND PICTURE BOOK

Pilav Amina

Centar za slušnu i govornu rehabilitaciju Sarajevo

The development of speech and language in children with hearing and speech impairment is a complex rehabilitation and educational process that requires an interdisciplinary approach and the application of modern work methods.

This work presents the author's didactic-methodical model intended to encourage the development of language, speech and communication in children with hearing impairment and children with speech-language difficulties. In the center of the work there is a Dictionary according to the place of voice production, designed according to the anatomical and physiological articulation characteristics of voices. The special value of the work consists of the author's picture books in sign and verbal language, which accompany the content of the Dictionary and its applications. The picture books connect the illustration with sign language and two-handed alphabet on one side, while on the other side of the picture book we show the use of the Dictionary with additional schematic diction of each word and sentence in spoken production into a unique methodical whole.

Such an approach enables the simultaneous development of understanding, speech, pre-reading and reading abilities through an individualized and child-friendly way of working. Special emphasis is placed on the connection between rhythm, movement, visual perception and language development, while respecting the individual capabilities and needs of each child. The proposed model represents an innovative contribution to deaf audiology and speech therapy practice and can serve as a methodical basis for the work of experts, educators, teachers and parents in encouraging the comprehensive language-speech development of children up to quality communication skills.

Keywords: multidisciplinary approach, innovative dictionary, picture book

KOHLERNI IMPLANT KAO POČETAK RAZVOJNOG PROCESA: OD SLUŠANJA DO PARTICIPACIJE

Radojičić Ivana

JU Resursni centar za sluh i govor "Dr Peruta Ivanović", Kotor

Kohlearna implantacija omogućava djeci s teškim i dubokim oštećenjem sluha pristup auditivnim informacijama i stvara značajne mogućnosti za razvoj slušnih, govornih i jezičkih sposobnosti. Međutim, uspješnost kohlearne implantacije ne može se posmatrati isključivo kroz rezultate slušne percepcije i govorno-jezičkog razvoja. Cilj ovog rada je prikazati kohlearnu implantaciju kao početak složenog razvojnog procesa u kojem razvijene sposobnosti postepeno dobijaju funkcionalnu vrijednost u svakodnevnom životu djeteta. Posebna pažnja usmjerena je na prelazak od slušne percepcije prema funkcionalnom slušanju i komunikaciji, obrazovnom funkcionisanju i participaciji u porodičnom, školskom i socijalnom okruženju. Razmatraju se individualne razlike u razvojnim ishodima, kao i značaj karakteristika djeteta, vremena implantacije i auditivnog iskustva, porodičnog okruženja, rehabilitacije i uslova sredine. Istaknuta je potreba za multidisciplinarnim sagledavanjem ishoda i povezivanjem kliničkih pokazatelja sa funkcionisanjem djeteta u prirodnim životnim situacijama. Kohlearni implantat, stoga, ne predstavlja ishod sam po sebi, već polazište razvojnog procesa čiji se puni značaj ostvaruje kada slušanje postane sredstvo komunikacije, učenja, samostalnosti i aktivne participacije djeteta.

Ključne riječi: kohlearni implantat; funkcionalno slušanje; komunikacija; obrazovno funkcionisanje; participacija

COCHLEAR IMPLANT AS THE BEGINNING OF THE DEVELOPMENT PROCESS: FROM LISTENING TO PARTICIPATION

Radojičić Ivana

JU Resursni centar za sluh i govor "Dr Peruta Ivanović", Kotor

Cochlear implantation provides children with severe to profound hearing loss with access to auditory information and creates significant opportunities for the development of auditory, speech, and language abilities. However, the outcomes of cochlear implantation cannot be considered solely in terms of auditory perception and speech and language development. The aim of this paper is to present cochlear implantation as the beginning of a complex developmental process in which acquired abilities gradually gain functional value in the child's everyday life. Particular attention is given to the progression from auditory perception to functional listening and communication, educational functioning, and participation in family, school, and social environments. Individual variability in developmental outcomes is considered, together with the importance of child-related characteristics, timing of implantation and auditory experience, family environment, habilitation, and environmental conditions. The paper emphasizes the need for a multidisciplinary approach to outcome assessment and for linking clinical indicators with the child's functioning in natural everyday situations. Therefore, a cochlear implant should not be regarded as an outcome in itself, but rather as the starting point of a developmental process whose full significance is achieved when listening becomes a means of communication, learning, independence, and active participation in everyday life.

Keywords: cochlear implant; functional listening; communication; educational functioning; participation

MINDFULNESS U TRETMANU MUCANJA

Radulović Bojana, Marković Dragana

Mucanje je poremećaj fluentnosti govora koji se može ispoljavati ponavljanjem glasova, slogova ili riječi, produžavanjem glasova i blokadama. Međutim, mucanje nije samo pitanje govorne fluentnosti. Na iskustvo osobe koja muca mogu značajno uticati strah, napetost, stid, negativna očekivanja i izbjegavanje komunikacijskih situacija. Zbog toga savremeni pristup tretmanu mucanja podrazumijeva razumijevanje osobe u cjelini, a ne samo rada na govornim simptomima.

Mindfulness predstavlja pristup koji razvija sposobnost svjesnog usmjeravanja pažnje na sadašnji trenutak, uz prihvatanje misli, emocija i tjelesnih senzacija bez procjenjivanja. U tretmanu mucanja može biti vrijedna dopuna logopedskom radu, posebno u području emocionalnih i psiholoških aspekata komunikacije.

Kroz svjesno disanje, usmjeravanje pažnje na tijelo i posmatranje misli, osoba uči da prepozna napetost i anksioznost bez automatske potrebe da ih kontroliše ili izbjegne. Cilj mindfulnessa nije uklanjanje mucanja niti postizanje savršeno tečnog govora, već razvijanje prihvatanja, samoregulacije i sigurnosti u komunikaciji.

Kod djece se mindfulness može primjenjivati kroz kratke i njima prilagođene igre pažnje, disanja, prepoznavanja emocija i tjelesnih senzacija.

Na taj način mindfulness može doprinijeti smanjenju komunikacijske anksioznosti, povećanju samopouzdanja i spremnosti osobe da govori i učestvuje u komunikaciji čak i kada se mucanje pojavi.

Ključne riječi: mucanje, mindfulness, prihvatanje

MINDFULNESS IN STUTTERING THERAPY

Radulović Bojana, Marković Dragana

Stuttering is a fluency disorder that may involve repetitions of sounds, syllables, or words, sound prolongations, and blocks. However, stuttering is not only a matter of speech fluency. The experience of a person who stutters can be significantly influenced by fear, tension, shame, negative expectations, and avoidance of communication situations. Therefore, a contemporary approach to stuttering therapy involves understanding the person as a whole, rather than focusing solely on speech symptoms.

Mindfulness is an approach that develops the ability to consciously direct attention to the present moment while accepting thoughts, emotions, and bodily sensations without judgment. In stuttering therapy, it can be a valuable complement to speech-language therapy, particularly in addressing the emotional and psychological aspects of communication.

Through mindful breathing, attention to bodily sensations, and observing thoughts, individuals learn to recognize tension and anxiety without automatically trying to control or avoid them. The goal of mindfulness is not to eliminate stuttering or achieve perfectly fluent speech, but to develop acceptance, self-regulation, and greater confidence in communication.

With children, mindfulness can be introduced through short, age-appropriate activities involving attention, breathing, recognition of emotions, and awareness of bodily sensations.

In this way, mindfulness may contribute to reducing communication anxiety, increasing self-confidence, and helping individuals participate more freely in communication, even when stuttering occurs.

Keywords: stuttering, mindfulness, accepting

PREZENTACIJA SA POSETE SPECIJALNOJ OBRAZOVNOJ USTANOVI „CPEE MIQUEL DE CERVANTES“ U ELDI – ŠPANIJA

Ranković Stefan, Kiković Ana, Musić Sofija, Cakić Tatjana

Rad predstavlja iskustva i primere dobre prakse stečene tokom Erasmus+ mobilnosti i posete specijalnoj obrazovnoj ustanovi „CPEE Miquel de Cervantes“ u Eldi, Španija. Cilj posete bio je neposredno upoznavanje sa savremenim pristupima u obrazovanju i podršci učenicima osnovnoškolskog uzrasta sa različitim smetnjama u razvoju, kao i sagledavanje mogućnosti primene uočenih modela u domaćem obrazovnom kontekstu.

Tokom posete predstavljeni su organizaciona struktura ustanove i način rada sa heterogenim razvojnim grupama, uz visok stepen individualizacije obrazovno-vaspitnog procesa i kontinuiranu stručnu podršku učenicima. Posebna pažnja posvećena je pristupačnosti i funkcionalnoj organizaciji prostora, bezbednosnim protokolima i primeni TEACCH struktuiranog učenja, kao i PECS sistema augmentativne i alternativne komunikacije.

Značajan segment rada ustanove predstavlja interdisciplinarni pristup, koji podrazumeva kontinuiranu saradnju nastavnika, stručnih saradnika i drugih profesionalaca u cilju sveobuhvatnog praćenja razvoja i individualnih potreba učenika. Posebno je istaknuta primena savremenih asistivnih tehnologija kao podrške razvoju komunikacije, samostalnosti, funkcionalnih i adaptivnih veština učenika.

Prikazani primeri dobre prakse ukazuju na značaj individualizovanog pristupa, funkcionalnog učenja, pristupačnog i podsticajnog okruženja, kao i timskog rada u unapređivanju kvaliteta obrazovanja i podrške učenicima sa smetnjama u razvoju.

Ključne reči: TEACCH, asistivna tehnologija, interdisciplinarni pristup, funkcionalne veštine.

PRESENTATION FROM THE VISIT TO THE SPECIAL EDUCATION INSTITUTION “CPEE MIQUEL DE CERVANTES” IN ELDA, SPAIN

Ranković Stefan, Kiković Ana, Musić Sofija, Cakić Tatjana

This paper presents experiences and examples of good practice gained during an Erasmus+ mobility visit to the special education institution “CPEE Miquel de Cervantes” in Elda, Spain. The aim of the visit was to gain direct insight into contemporary approaches to the education and support of primary school students with various developmental disabilities, as well as to explore possibilities for applying the observed models within the local educational context.

During the visit, the organizational structure of the institution and its approach to working with heterogeneous developmental groups were presented, with a high level of individualization of the educational process and continuous professional support for students. Particular attention was given to spatial accessibility and the functional organization of the learning environment, safety protocols, and the implementation of the TEACCH structured teaching approach, as well as the PECS system of Augmentative and Alternative Communication (AAC).

An important aspect of the institution’s work is its interdisciplinary approach, involving continuous cooperation among teachers, specialists, and other professionals in order to comprehensively monitor students’ development and individual needs. Particular emphasis was placed on the use of modern assistive technologies to enhance communication, independence, functional skills, and adaptive abilities.

The examples of good practice presented during the visit highlight the importance of individualized support, functional learning, an accessible learning environment, and teamwork in creating an inclusive and stimulating educational setting for students with developmental disabilities.

Keywords: TEACCH, PECS, assistive technology, interdisciplinary approach, functional skills.

LOKALNA ZAJEDNICA KAO OSLOMOTAC PORODICAMA OSOBA SA AUTIZMOM

Romandić Jovana, Jovanović Ljiljana, Obrenović Vesna

Resursni centar za obrazovanje i osposobljavanje "1.jun"

Porodice osoba sa poremećajem iz spektra autizma suočavaju se sa brojnim izazovima koji utiču na kvalitet njihovog svakodnevnog života, emocionalno funkcionisanje i socijalnu uključenost. Pored brige o djetetu ili odrasloj osobi sa autizmom, porodice se često susreću sa nedovoljnom dostupnošću stručnih usluga, ograničenom društvenom podrškom, ekonomskim opterećenjima i nerazumijevanjem okoline. U tom kontekstu, podrška lokalne zajednice predstavlja jedan od ključnih faktora za unapređenje kvaliteta života porodice i podsticanje socijalne inkluzije osoba sa autizmom.

Cilj rada je ukazati na značaj systemske i kontinuirane podrške porodicama osoba sa autizmom na nivou lokalne zajednice sa posebnim osvrtom na dostupnost stručnih, zdravstvenih, obrazovnih i socijalnih usluga. Poseban akcenat stavlja se na važnost informisanja, psihosocijalne podrške, dostupnosti stručnih tretmana, inkluzivnih sadržaja i razvoja mreže podrške koja odgovara individualnim potrebama porodica.

Jačanjem kapaciteta lokalne zajednice i unapređenjem međusektorske saradnje moguće je doprinjeti smanjenju opterećenja porodica, povećanju njihove otpornosti i kvalitetnijem uključivanju osoba sa autizmom u sve segmente društvenog života. Sveobuhvatna i kontinuirana podrška porodici predstavlja osnov za ostvarivanje jednakih mogućnosti, unapređenje kvaliteta života i izgradnju inkluzivnog društva.

Ključne riječi: porodica, lokalna zajednica, podrška, kvalitet života

COMMUNITY AS A SUPPORT SYSTEM FOR FAMILIES OF PERLOCALSONS WITH AUTISM

Romandić Jovana, Jovanović Ljiljana, Obrenović Vesna

Resource centre for education and vocational training "1. jun"

Families of persons with autism spectrum disorder face numerous challenges that affect the quality of their everyday lives, emotional well-being, and social inclusion. In addition to caring for a child or adult with autism, families often encounter limited access to professional services, insufficient social support, financial burdens, and a lack of understanding from their surroundings. In this context, support from the local community represents one of the key factors in improving the quality of family life and promoting the social inclusion of persons with autism.

The aim of this paper is to highlight the importance of systematic and continuous support for families of persons with autism at the local community level, with particular emphasis on the availability of professional, healthcare, educational, and social services. Special attention is given to the importance of access to information, psychosocial support, availability of professional interventions, inclusive activities, and the development of a support network that responds to the individual needs of families.

By strengthening the capacities of the local community and improving intersectoral cooperation, it is possible to reduce the burden on families, increase their resilience, and facilitate the more meaningful inclusion of persons with autism in all aspects of social life. Comprehensive and continuous family support provides a foundation for ensuring equal opportunities, improving quality of life, and building an inclusive society.

Keywords: family, local community, support, quality of life

MUZIKA I MUZIKOTERAPIJA U ŽIVOTU DJECE SA AUTIZMOM: ISKUSTVA I PERCEPCIJE RODITELJA

Runčeva Jadranka, Zećo Mirsada, Martinović-Bogojević Jelena

Poremećaj iz spektra autizma karakterišu različite potrebe u oblasti komunikacije, socijalne interakcije, emocionalne regulacije i svakodnevnog funkcionisanja. Muzika može omogućiti izražavanje, komunikaciju i interakciju izvan isključivo verbalnih obrazaca, dok muzikoterapija podrazumijeva stručnu i ciljano usmjerenu primjenu muzike u ostvarivanju terapijskih ciljeva. Cilj istraživanja je ispitati iskustva i percepcije roditelja djece sa autizmom iz tri zemlje regiona o ulozi muzike i muzikoterapije u komunikaciji, emocionalnoj regulaciji, socijalnoj interakciji i svakodnevnom funkcionisanju njihove djece. Istraživanje će biti sprovedeno primjenom anonimnog upitnika koji obuhvata pitanja o muzičkim interesovanjima djeteta, korištenju muzike u svakodnevnom životu, reakcijama na muzičke podsticaje, iskustvima sa muzikoterapijom, informisanosti roditelja, dostupnosti muzikoterapije i preprekama za njeno korištenje. Podaci će biti analizirani deskriptivno, a gdje je metodološki opravdano i komparativno između tri zemlje. Očekuje se da rezultati ukažu na sličnosti i moguće razlike u iskustvima i potrebama porodica te doprinesu boljem razumijevanju mogućnosti primjene muzike i muzikoterapije kao komplementarnog dijela multidisciplinarne podrške djeci sa autizmom.

Ključne riječi: autizam, muzika, muzikoterapija, roditelji, emocionalna regulacija

MUSIC AND MUSIC THERAPY IN THE LIVES OF CHILDREN WITH AUTISM: PARENTS' EXPERIENCES AND PERCEPTIONS

Runčeva Jadranka, Zećo Mirsada, Martinović-Bogojević Jelena

Autism spectrum disorder is characterized by diverse needs in communication, social interaction, emotional regulation, and everyday functioning. Music can facilitate expression, communication, and interaction beyond exclusively verbal forms, while music therapy involves the professional and goal-oriented use of music to achieve therapeutic goals. The aim of this study is to examine the experiences and perceptions of parents of children with autism from three countries in the region regarding the role of music and music therapy in their children's communication, emotional regulation, social interaction, and everyday functioning. The study will be conducted using an anonymous questionnaire addressing children's musical interests, the use of music in everyday life, responses to musical stimuli, experiences with music therapy, parents' awareness, availability of music therapy, and barriers to its use. Data will be analyzed descriptively and, where methodologically justified, comparatively across the three countries. The results are expected to identify similarities and potential differences in families' experiences and needs and contribute to a better understanding of the potential use of music and music therapy as complementary components of multidisciplinary support for children with autism.

Keywords: autism, music, music therapy, parents, emotional regulation

SINERGIJA RADA EDUKACIJSKOG REHABILITATORA I LOGOPEDA U TERAPIJSKOM RADU S DJECOM S DOWNOVIM SINDROMOM

Solo Marizela, Sutlović Anita

Downov sindrom obilježen je individualnim razvojnim specifičnostima koje mogu značajno utjecati na komunikaciju, jezično-govorni razvoj, kognitivno funkcioniranje, motoričke sposobnosti i socijalnu uključenost djeteta. U terapijskom radu stoga je od posebne važnosti multidisciplinarni pristup i međusobna suradnja stručnjaka različitih područja.

Cilj ovog rada je prikazati značaj i mogućnosti suradnje edukacijskog rehabilitatora i logopeda u poticanju cjelokupnog razvoja djeteta s Downovim sindromom.

Edukacijski rehabilitator i logoped kroz zajedničko planiranje i usklađivanje terapijskih ciljeva stvaraju kontinuiran i funkcionalno usmjeren pristup djetetu. Sinergijskim djelovanjem stručnjaka omogućuje se povezivanje komunikacijskih ciljeva s kognitivnim, motoričkim i socijalnim vještinama. Primjenom zajednički i osmišljenih aktivnosti dijete ima mogućnost uvježbati komunikaciju i naučene vještine u različitim funkcionalnim situacijama, čime se potiče njihovo generaliziranje iz terapijskog okruženja u svakodnevni život. Točke sinergije gdje se struke spajaju: Zdržena pažnja, komunikacijska namjera, razumijevanje naloga i konceptualno učenje.

Logoped priprema artikulacijski i jezični aparat, dok edukacijski rehabilitator gradi kognitivni kontekst kroz koji djevojčica te riječi koristi sa svrhom.

Ključne riječi: Downov sindrom, edukacijski rehabilitator, logoped, multidisciplinarni pristup, komunikacija

SYNERGY BETWEEN THE WORK OF AN EDUCATIONAL REHABILITATION SPECIALIST AND A SPEECH AND LANGUAGE THERAPIST IN THERAPEUTIC WORK WITH CHILDREN WITH DOWN SYNDROME

Solo Marizela, Sutlović Anita

Down syndrome is characterized by individual developmental specificities that may significantly affect communication, speech and language development, cognitive functioning, motor skills, and the child's social participation. Therefore, a multidisciplinary approach and cooperation among professionals from different fields are of particular importance in therapeutic work.

The aim of this paper is to present the importance and possibilities of cooperation between an educational rehabilitation specialist and a speech and language therapist in promoting the overall development of children with Down syndrome.

Through joint planning and coordination of therapeutic goals, the educational rehabilitation specialist and speech and language therapist provide a continuous and functionally oriented approach to the child. Through their synergistic work, communication goals can be connected with cognitive, motor, and social skills. By implementing jointly designed activities, the child has the opportunity to practice communication and acquired skills in various functional situations, thereby supporting their generalization from the therapeutic environment to everyday life.

Key areas of synergy where the two professions intersect include joint attention, communicative intent, understanding instructions, and conceptual learning.

The speech and language therapist develops the child's articulation and language skills, while the educational rehabilitation specialist builds the cognitive context in which the child uses words purposefully.

Keywords: Down syndrome, educational rehabilitation specialist, speech and language therapist, multidisciplinary approach, communication

ERASMUS+ MOBILNOST U KLETTASKÓLI – PRIMERI DOBRE PRAKSE U RADU SA UČENICIMA SA SMETNJAMA U RAZVOJU

Skendžić Sandra, Selić Stanković Nataša, Babović Dimitrijević Snežana, Sparić Marina

OŠ "Anton Skala", Beograd, Srbija

Trodnevna stručna mobilnost u školi Klettaskóli na Islandu, realizovana u okviru Erasmus+ akreditacije, omogućila je neposredno upoznavanje sa savremenim inkluzivnim praksama i modelima podrške učenicima sa različitim obrazovnim, komunikacijskim, senzornim, motoričkim i socio-emocionalnim potrebama. Tokom mobilnosti posebna pažnja bila je usmerena na individualizaciju, funkcionalnu komunikaciju, razvoj socijalnih i životnih veština, asistivnu tehnologiju i stvaranje podsticajnog obrazovnog okruženja. Poseban fokus predstavljaju preventivni programi za učenike sa smetnjama u razvoju, koji su sastavni deo pripreme za samostalan i bezbedan život. Učenici se, kroz njima prilagođene sadržaje, podučavaju razumevanju sopstvenog tela, privatnosti, ličnih granica, odgovarajućih socijalnih odnosa i bezbednog ponašanja.

Značajan primer dobre prakse predstavljaju posebno organizovana odeljenja za učenike sa problemima u ponašanju, u kojima stručni tim, uključujući bihejvioralne analitičare i posebno obučene asistente, sistematski radi na razumevanju funkcije ponašanja i razvoju funkcionalnih alternativa.

U oblasti komunikacije primenjuju se komunikatori, piktogrami, vizuelni rasporedi, gestovi i druga asistivna sredstva, uz princip „nikada ne odustajemo“. Iskustva stečena tokom Erasmus+ mobilnosti predstavljaju značajan podsticaj za unapređivanje sopstvene obrazovne prakse.

Ključne reči: Autizam, ponašanje, asistivna tehnologija, funkcionalna komunikacija.

ERASMUS+ MOBILITY AT KLETTASKÓLI – GOOD PRACTICES IN WORKING WITH STUDENTS WITH DISABILITIES

Skendžić Sandra, Selić Stanković Nataša, Babović Dimitrijević Snežana, Sparić Marina

Primary school "Anton Skala", Belgrade, Serbia

A three-day professional mobility at Klettaskóli School in Iceland, carried an Erasmus+ accreditation, provided an opportunity to gain first-hand insight into contemporary inclusive practices and support models for students with diverse educational, communication, sensory, motor, and socio-emotional needs. Attention during the mobility was given to individualized education, functional communication, the development of social and life skills, assistive technology, and the creation of a supportive educational environment.

A particular focus is placed on preventive programs for students with developmental disabilities, which are an integral part of preparing them for an independent and safe life. Through appropriately adapted content, students are taught about their bodies, privacy, personal boundaries, appropriate social relationships, and safe behavior.

An important example of good practice is the use of specially organized classes for students with behavioral difficulties, where a professional team, including behavioral analysts and specially trained assistants, systematically works to understand the function of behavior and develop functional alternatives.

In the field of communication, communication devices, pictograms, visual schedules, gestures, and other assistive tools are used, following the principle of "never give up." The experience gained through the Erasmus+ mobility provides valuable inspiration for further improving educational practice.

Keywords: Autism, behavior, assistive technology, functional communication.

OD OBRAZOVANJA DO ZAPOSLENJA: MULTIDISCIPLINARNI PRISTUP U PODRŠCI OSOBAMA OŠTEĆENOG SLUHA

Srzić Maja¹, Mujanović Alma²

¹Institut za razvoj preduniverzitetskog obrazovanja Kantona Sarajevo

²Pamuk doo Sarajevo

Podrška osobama oštećenog sluha ne bi trebala završavati završetkom obrazovanja i uključivanjem u svijet rada, već obuhvatati različite potrebe osobe tokom profesionalnog i društvenog života. Iako zaposlenje predstavlja važan korak ka samostalnosti i društvenoj uključenosti, ono samo po sebi ne osigurava ravnopravan pristup informacijama, profesionalnom razvoju, odgovarajućim uslovima rada i društvenoj uključenosti.

Cilj ovog pilot istraživanja je ispitati iskustva zaposlenih osoba oštećenog sluha tokom obrazovanja, prelaska iz obrazovanja u svijet rada i zaposlenja, te identifikovati prepreke i potrebe za podrškom u različitim područjima njihovog života. Posebna pažnja bit će usmjerena na iskustva u obrazovanju i zapošljavanju, funkcioniranje na radnom mjestu, komunikacijske i druge prepreke, društvenu uključenost te različite oblike stručne podrške.

Istraživanje će biti provedeno primjenom upitnika i polustrukturiranog intervjua, a dobijeni podaci bit će analizirani deskriptivno i tematskom analizom.

Očekuje se da će istraživanje doprinijeti boljem razumijevanju potreba osoba oštećenog sluha i ukazati na značaj multidisciplinarnog pristupa koji povezuje različita područja stručne podrške, od obrazovanja i profesionalnog usmjeravanja do zaposlenja, radnog okruženja i učešća u društvu.

Ključne riječi: osobe oštećenog sluha, multidisciplinarni pristup, profesionalni razvoj, učešće u društvu, podrška.

FROM EDUCATION TO EMPLOYMENT: A MULTIDISCIPLINARY APPROACH TO SUPPORTING HEARING IMPAIRED PERSONS

Srzić Maja¹, Mujanović Alma²

¹Institute for the Development of Pre-University Education of Canton Sarajevo

²Pamuk doo Sarajevo

Support for hearing impaired persons should not end with the completion of education and entry into employment, but should address the diverse needs of the individual throughout their professional and social life. Although employment represents an important step towards independence and social inclusion, it does not in itself ensure equal access to information, professional development, appropriate working conditions, and full participation in social life.

The aim of this pilot study is to examine the experiences of employed hearing impaired persons during education, the transition from education to the world of work, and employment, and to identify barriers and support needs across different areas of their lives. Particular attention will be given to experiences in education and employment, functioning in the workplace, communication and other barriers, social participation, and different forms of professional support.

The study will be conducted using a questionnaire and a semi-structured interview, and the data will be analyzed descriptively and through thematic analysis.

The study is expected to contribute to a better understanding of the needs of hearing impaired persons and to highlight the importance of a multidisciplinary approach that connects different areas of professional support, from education and vocational guidance to employment, the work environment, and social participation.

Keywords: hearing impaired persons, multidisciplinary approach, professional development, social participation, support.

IZMEĐU ZAKONSKE FORME I NASTAVNE PRAKSE - OPTIMIZACIJA PLANIRANJA NASTAVE FIZIČKOG VASPITANJA

Stefanović Andrija

Na osnovu zakonski propisanih godišnjih programa nastave i učenja, svaka škola usvaja sopstveni školski program, dok predmetni nastavnici pripremaju operativne planove rada. U specifičnim situacijama kada je učeniku potrebna dodatna podrška, izrađuje se Individualni obrazovni plan (IOP), potpuno prilagođen njegovim individualnim potrebama i sposobnostima. Međutim, u školama za učenike sa smetnjama u intelektualnom razvoju, gde celokupna školska populacija zahteva stalnu modifikaciju programa, javlja se metodološka dilema u pogledu efikasnosti formalnog planiranja nastave.

Važeća zakonska regulativa tretira škole za učenike sa smetnjama u razvoju podjednako kao i sve redovne škole, prepuštajući specifičnosti individualizacije isključivo formi IOP dokumenata. U kontekstu nastave fizičkog i zdravstvenog vaspitanja, postavlja se ključno pitanje: da li je svrsishodnije kreirati sveobuhvatne opšte planove iz kojih će se naknadno izvoditi pojedinačni IOP-i, ili je efikasnije u startu koncipirati plan koji implementira isključivo primenjive i ostvarive nastavne jedinice.

Polazeći od višegodišnjeg neposrednog iskustva iz prakse, ovaj rad detaljno analizira navedene pristupe i zastupa tezu da je metodološki ispravnije u inicijalnoj fazi planiranja apstrahovati neizvodljive motoričke i sportske sadržaje. Fokusiranjem na nastavne jedinice u kojima svi učenici mogu bezbedno, ravnopravno i efikasno učestvovati, eliminišu se suvišni administrativni koraci, smanjuje se nepotrebno opterećenje planova i dugoročno optimizuje sam proces realizacije inkluzivne nastave fizičkog vaspitanja.

Ključne reči: škole za učenike sa smetnjama u razvoju, fizičko i zdravstveno vaspitanje, planiranje nastave, IOP, inkluzivna metodika.

BETWEEN LEGAL FRAMEWORK AND TEACHING PRACTICE – OPTIMIZATION PHYSICAL EDUCATION LESSON PLANNING

Stefanović Andrija

Based on legally prescribed annual curricula and syllabi, each school adopts its own school program, while subject teachers prepare operational work plans. In specific situations when a student requires additional support, an Individual Education Plan (IEP) is developed, fully tailored to their individual needs and abilities. However, in schools for students with intellectual disabilities, where the entire school population requires continuous program modification, a methodological dilemma arises regarding the efficiency of formal lesson planning.

Current legislation treats schools for students with developmental disabilities equally to all mainstream schools, leaving the specificities of individualization exclusively to the form of IEP documents. In the context of physical and health education, a key question arises: is it more expedient to create comprehensive general plans from which individual IEPs will subsequently be derived, or is it more efficient to conceptualize a plan from the very beginning that implements exclusively applicable and achievable teaching units.

Drawing from years of direct field experience, this paper analyzes the aforementioned approaches in detail and argues that it is methodologically more correct to abstract unfeasible motor and sports contents in the initial planning phase. By focusing on teaching units in which all students can safely, equally, and effectively participate, unnecessary administrative steps are eliminated, the undue burden on lesson plans is reduced, and the very process of implementing inclusive physical education is optimized in the long run.

Keywords: schools for students with developmental disabilities, physical and health education, lesson planning, IEP, inclusive methodology.

ARASAAC PIKTOGRAMI KAO PODRŠKA KOMUNIKACIJSKOJ I KOGNITIVNOJ DOSTUPNOSTI U INKLUZIVNOM OBRAZOVANJU

Sparić Marina, Babović Dimitrijević Snežana, Skendžić Sandra, Selić Stanković Nataša

OŠ "Anton Skala", Beograd, Srbija

ARASAAC predstavlja digitalnu zbirku sa više od 10.000 piktograma dostupnih na 20 jezika, koja pruža značajnu podršku razvoju augmentativne i alternativne komunikacije (AAK), kao i unapređenju komunikacijske, obrazovne i kognitivne dostupnosti.

Korisnicima je omogućeno jednostavno pretraživanje, preuzimanje, prilagođavanje i čuvanje piktograma, kao i kreiranje materijala u skladu sa individualnim potrebama korisnika. Poseban značaj ima Otvorena učionica ARASAAC, koja predstavlja prostor ursima zasnovanim na ARASAAC piktogramima. Takođe, dodatna pogodnost je mogućnost pretrage piktograma i materijala na srpskom jeziku, što je postignuto u saradnji OŠ „Anton Skala” i studenata FASPER-a.

Materijali su namenjeni stručnjacima, porodicama i drugim osobama uključenim u podršku osobama sa komunikacijskim i razvojnim teškoćama. Otvorenost platforme omogućava korisnicima da postojeće materijale prilagođavaju, prevode na druge jezike i kreiraju nove sadržaje za deljenje. Na ovaj način ARASAAC doprinosi razvoju inkluzivnog obrazovanja, funkcionalne komunikacije, samostalnosti i ravnopravnog pristupa informacijama.

Ključne riječi: ARASAAC, augmentativna i alternativna komunikacija, inkluzivno obrazovanje.

ARASAAC PICTOGRAMS AS A SUPPORT FOR COMMUNICATION AND COGNITIVE ACCESSIBILITY IN INCLUSIVE EDUCATION

Sparić Marina, Babović Dimitrijević Snežana, Skendžić Sandra, Selić Stanković Nataša

Primary school "Anton Skala", Belgrad, Serbia

ARASAAC is a digital collection with more than 10,000 pictograms available in 20 languages, providing significant support for the development of Augmentative and Alternative Communication (AAC), as well as for improving communication, educational, and cognitive accessibility.

Users can easily search, download, adapt, and save pictograms, as well as create materials according to individual needs. The ARASAAC Open Classroom is particularly important as a space offering high-quality and freely accessible content, documents, software tools, and resources based on ARASAAC pictograms. Additionally, an added benefit is the ability to search for pictograms and materials in the Serbian language, which was made possible through collaboration between Primary School "Anton Skala" and students of FASPER (Faculty for Special Education and Rehabilitation).

The materials are intended for professionals, families, and others involved in supporting people with communication and developmental difficulties. The openness of the platform enables users to adapt existing materials, translate them into other languages, and create new resources for sharing. In this way, ARASAAC contributes to inclusive education, functional communication, independence, and equal access to information.

Keywords: ARASAAC, Augmentative and Alternative Communication, inclusive education.

MOJ PROSTOR – MOJA SIGURNOST ORIJENTACIJA I MOBILITET KAO PUT KA SAMOSTALNOSTI SLIJEPIH OSOBA

Jasna Šehić

Orijentacija i mobilitet predstavljaju jedno od ključnih područja podrške slijepim osobama u razvoju samostalnosti, sigurnosti i aktivnog učešća u svakodnevnom životu. Sigurno kretanje ne podrazumijeva samo usvajanje tehnika mobiliteta i pravilno korištenje pomagala, već i sposobnost razumijevanja prostora, korištenja slušnih i taktilnih informacija, prepoznavanja orijentira, procjene situacije i donošenja samostalnih odluka.

Cilj ovog rada je ukazati na značaj orijentacije i mobiliteta u procesu osposobljavanja slijepih osoba, sa posebnim osvrtom na iskustva iz neposrednog rada sa slijepom djecom. Posebna pažnja posvećena je individualiziranom pristupu, uspostavljanju odnosa povjerenja, procjeni početnih sposobnosti, razvoju prostorne predstave i postepenom smanjivanju podrške. Iskustvo u radu pokazuje da proces samostalnosti ne počinje učenjem pojedinačne tehnike, već stvaranjem osjećaja sigurnosti i povjerenja. Dijete kroz upoznavanje prostora, praktično iskustvo i postepeno preuzimanje odgovornosti razvija povjerenje u vlastite sposobnosti.

U tom procesu uloga profesora orijentacije i mobiliteta prevazilazi podučavanje tehnika i obuhvata procjenu, individualizaciju, motivaciju, praćenje napretka i stvaranje prilika za samostalno donošenje odluka. Sigurnost se, istovremeno, ne može posmatrati samo kao odgovornost pojedinca, već zahtijeva i pristupačno i sigurno okruženje. Koncept „Moj prostor – moja sigurnost“ predstavlja proces u kojem slijepa osoba od početne nesigurnosti i oslanjanja na druge postepeno dolazi do razumijevanja prostora, povjerenja u vlastite sposobnosti i funkcionalne samostalnosti.

Ključne riječi: orijentacija i mobilitet, slijepe osobe, samostalnost, sigurnost.

MY SPACE – MY SAFETY ORIENTATION AND MOBILITY AS A PATH TOWARDS INDEPENDENCE OF BLIND PERSONS

Jasna Šehić

Orientation and mobility represent one of the key areas of support for blind persons in developing independence, safety, and active participation in everyday life. Safe movement does not involve only learning mobility techniques and using appropriate assistive devices, but also the ability to understand the environment, use auditory and tactile information, recognize landmarks, assess situations, and make independent decisions.

The aim of this paper is to highlight the importance of orientation and mobility in the process of developing independence among blind persons, with particular emphasis on experiences from direct work with blind children. Special attention is given to an individualized approach, establishing a relationship of trust, assessing initial abilities, developing spatial understanding, and gradually reducing the level of support. Practical experience shows that the process of developing independence does not begin with learning a particular technique, but with creating a sense of safety and trust. Through exploring the environment, practical experience, and gradually assuming responsibility, children develop confidence in their own abilities.

In this process, the role of the orientation and mobility teacher extends beyond teaching mobility techniques and includes assessment, individualization, motivation, progress monitoring, and creating opportunities for independent decision-making. At the same time, safety cannot be viewed solely as the responsibility of the individual; it also requires an accessible and safe environment. The concept of “My Space – My Safety” represents a process in which a blind person gradually moves from initial insecurity and dependence on others towards understanding the environment, developing self-confidence, and achieving functional independence.

Keywords: orientation and mobility, blind persons, independence, safety.

INTERDISCIPLINARNO PRUŽANJE PODRŠKE U RANOJ INTERVENCIJI

Škugor Lucija, Čepnja Anđela, Ferara Željka

U Centru za odgoj i obrazovanje Šubićevac razvoj usluge rane intervencije teži postupnom prijelazu s tradicionalnog multidisciplinarnog prema interdisciplinarnom načinu rada. Razvojne potrebe djeteta, osobito djeteta s višestrukim teškoćama, često nadilaze područje djelovanja pojedinog stručnjaka. Povezivanjem stručnjaka smanjuje se fragmentiranost podrške i potreba da roditelji sami koordiniraju različite procjene, terapije i informacije. Upravo zato tim stručnjaka teži prelasku u interdisciplinarno pružanje usluga gdje stručnjaci djeluju zajedno, međusobno razmjenjuju znanja i informacije, procjenjuju potrebe djeteta, postavljaju ciljeve i usklađuju postupke podrške. Takav način rada posebno je važan kako bi se izbjeglo da roditelji sami povezuju i usklađuju različite stručnjake, procjene i preporuke. Umjesto toga, odgovornost za povezivanje stručne podrške preuzima tim, čime se obitelji pruža cjelovitija i smislenija podrška.

Za COO Šubićevac prijelaz prema interdisciplinarnom radu predstavlja proces zajedničkog učenja, razvoja stručnjaka i izgradnje novog načina timskog djelovanja. Za to nisu dovoljne samo kompetencije pojedinaca, već su potrebni vrijeme za timski rad, redovita komunikacija i sastanci, stabilan i raznolik stručni kadar, međusobno uvažavanje, dijeljenje znanja, kontinuirano stručno usavršavanje te organizacijska i upravljačka podrška ustanove. Stoga je daljnje jačanje interdisciplinarnog tima COO Šubićevac važan korak prema kvalitetnijoj, koordiniranoj i obitelji usmjerenoj podršci djeci i njihovim obiteljima.

Ključne riječi: interdisciplinarnost, rana intervencija, timski rad

INTERDISCIPLINARY SUPPORT IN EARLY INTERVENTION

Škugor Lucija, Čepnja Anđela, Ferara Željka

At the Šubićevac Center for Education and Rehabilitation, the development of early intervention services is aimed at a gradual transition from a traditional multidisciplinary approach toward an interdisciplinary way of working. The developmental needs of a child, particularly a child with multiple disabilities, often extend beyond the scope of any single professional's area of expertise. By bringing professionals together, the fragmentation of support is reduced, as is the need for parents to coordinate different assessments, therapies, and information on their own. Therefore, the professional team strives to move toward interdisciplinary service provision, in which professionals work collaboratively, exchange knowledge and information, assess the child's needs, establish goals, and coordinate support procedures.

This approach is particularly important in order to prevent parents from having to independently connect and coordinate different professionals, assessments, and recommendations. Instead, the responsibility for coordinating professional support is assumed by the team, providing families with more comprehensive and meaningful support.

For the Šubićevac Center for Education and Rehabilitation, the transition toward interdisciplinary practice represents a process of shared learning, professional development, and building a new approach to teamwork. Achieving this requires more than the competencies of individual professionals, it also requires sufficient time for teamwork, regular communication and meetings, a stable and sufficiently diverse professional staff, mutual respect, knowledge sharing, continuous professional development, and organizational and managerial support from the institution. Therefore, further strengthening of the interdisciplinary team at the Šubićevac Center represents an important step toward providing higher-quality, coordinated, and family-centered support for children and their families.

Keywords: interdisciplinarity, early intervention, teamwork

PRIMJENA TAČKASTOG FONTA U IZRADI PRILAGOĐENIH RADNIH LISTOVA ZA DJECU SA TEŠKOĆAMA U RAZVOJU

Hurić-Tandirović Sabina

Rad predstavlja primjer dobre prakse u primjeni tačkastog fonta za izradu radnih listova namijenjenih djeci sa teškoćama u razvoju i učenicima kojima je potrebna dodatna podrška u procesu učenja.

Cilj rada je prikazati jednostavan i praktičan način izrade prilagođenih nastavnih materijala korištenjem besplatno dostupnog tačkastog fonta u programima Microsoft PowerPoint i Microsoft Word.

U radu je prikazan postupak instalacije i korištenja tačkastog fonta, kao i njegova primjena u izradi radnih listova za razvoj grafomotorike, uvježbavanje pisanja slova, riječi i drugih nastavnih sadržaja. Prikazani primjeri pokazuju kako se korištenjem lako dostupnih besplatnih digitalnih alata mogu izraditi kvalitetni i vizuelno prilagođeni materijali koji doprinose individualizaciji nastave i aktivnijem uključivanju djece sa teškoćama u razvoju u odgojno-obrazovni proces.

Posebna vrijednost rada ogleda se u jednostavnosti primjene, dostupnosti i mogućnosti prilagođavanja različitim uzrastima i individualnim potrebama učenika. Rad je nastao na osnovu autorskog iskustva u izradi prilagođenih nastavnih materijala, a tokom prezentacije bit će prikazani primjeri izrađenih radnih listova i postupak njihove izrade i primjene u nastavnoj praksi.

Ključne riječi: tačkasti font, radni listovi, Microsoft PowerPoint, Microsoft Word, inkluzivno obrazovanje.

APPLICATION OF DOTTED FONT IN THE DEVELOPMENT OF ADAPTED WORKSHEETS FOR CHILDREN WITH DEVELOPMENTAL DIFFICULTIES

Hurić-Tandirović Sabina

This paper presents an example of good practice in the use of a dotted font for the development of adapted worksheets intended for children with developmental difficulties and students who require additional support in the learning process.

The aim of the paper is to present a simple and practical method for developing adapted teaching materials using a freely available dotted font in Microsoft PowerPoint and Microsoft Word. The paper describes the procedure for installing and using the dotted font, as well as its application in developing worksheets for the development of graphomotor skills, practicing letter and word writing, and working with various educational content. The presented examples demonstrate how simple and readily available digital tools can be used to create high-quality and visually adapted teaching materials that support the individualization of the educational process and facilitate the more active inclusion of children with developmental difficulties in education.

The particular value of this approach lies in its simplicity, accessibility, and flexibility in adapting materials to different age groups, levels of ability, and individual student needs. The paper is based on the authors' practical experience in developing and applying adapted teaching materials. During the presentation, concrete examples of developed worksheets will be presented, together with the procedure for their development and application in teaching practice.

Keywords: dotted font, adapted worksheets, graphomotor skills, children with developmental difficulties, Microsoft PowerPoint, Microsoft Word, inclusive education.

UČENJE KOJE POVEZUJE: ISKUSTVA I DOBRE PRAKSE KROZ ERASMUS+ MOBILNOST U GRČKOJ

Tinterović Branka, Aleksić Dijana, Stefanović Čorbić Julijana, Jojkić Danilović Danilka

Erasmus+ mobilnost u Prvoj specijalnoj osnovnoj školi u Drapetsoni i Specijalnoj školi za stručno obrazovanje i osposobljavanje u Pireju omogućila je neposredan uvid u organizaciju i savremene pristupe specijalnom obrazovanju u Grčkoj. Poseban fokus bio je na upoznavanju načina rada sa učenicima u grčkim školama u sledećim domenima: individualizacija obrazovno-vaspitnog procesa, razvoj komunikacije, razvoj socijalnih i funkcionalnih veština, kao i na multidisciplinarnoj podršci učenicima sa različitim razvojnim potrebama.

Tokom mobilnosti predstavljene su i praktično sagledane primene TEACCH pristupa, asistivne i augmentativne komunikacije kroz Grid 3, art i muzičke terapije, okupacione terapije, kao i digitalnih alata koji povezuju učenje, pokret i igru. Posebno značajnim pokazala se primena funkcionalnih aktivnosti usmerenih na razvoj samostalnosti i životnih veština, kao i povezivanje škole sa lokalnom zajednicom.

Razmena iskustava omogućila je identifikovanje sličnosti i razlika između obrazovnih sistema, razmenu primera dobre prakse i prepoznavanje mogućnosti za unapređivanje sopstvene prakse. Mobilnost je istovremeno doprinela jačanju profesionalne saradnje i održivosti međunarodnog partnerstva.

Ključne reči: Erasmus +, specijalno obrazovanje; multidisciplinarni pristup.

LEARNING THAT CONNECTS: EXPERIENCES AND GOOD PRACTICES THROUGH ERASMUS+ MOBILITY IN GREECE

Tinterović Branka, Aleksić Dijana, Stefanović Čorbić Julijana, Jojkić Danilović Danilka

Erasmus+ mobility at the First Special Primary School in Drapetsona and the Special Vocational Education and Training School in Piraeus provided an opportunity for direct insight into the organization and contemporary approaches to special education in Greece. Emphasis was placed on exploring the ways in which students are supported in Greek schools in the following areas: individualization of the educational process, communication development, development of social and functional skills, as well as multidisciplinary support for students with diverse developmental needs.

During the mobility, participants were introduced to and had the opportunity to observe the practical application of the TEACCH approach, augmentative and alternative communication using Grid 3, art and music therapy, occupational therapy, as well as digital tools that integrate learning, movement, and play. Of particular importance was the implementation of functional activities aimed at developing independence and life skills, as well as strengthening the connection between schools and the local community.

The exchange of experiences enabled the identification of similarities and differences between the two educational systems, the sharing of examples of good practice, and the recognition of opportunities for improving professional practice. At the same time, the mobility contributed to strengthening professional cooperation and the sustainability of international partnership.

Keywords: Erasmus+, special education, multidisciplinary approach

PRIMJENA ASISTIVNE TEHNOLOGIJE SREDNJE RAZINE U EDUKACIJSKO-REHABILITACIJSKOM RADU

Tamara Tomić

Udruga za poticanje pravilnog rasta i razvoja djece i mladih "Senzorna iskra" Kreševo

Asistivna tehnologija obuhvaća sredstva i rješenja kojima se osobama s teškoćama omogućava veća samostalnost, aktivno sudjelovanje te lakši pristup komunikaciji, učenju i svakodnevnim aktivnostima. U edukacijsko-rehabilitacijskom radu značajnu primjenu mogu imati jednostavni elektronički uređaji srednje razine koji ne zahtijevaju složeno programiranje, a mogu se prilagoditi individualnim potrebama djeteta. U radu će biti prikazane osnovne mogućnosti primjene asistivne tehnologije srednje razine, s posebnim osvrtom na jednostavne elektroničke komunikatore s mogućnošću snimanja i reprodukcije glasovne poruke. Kroz primjer dvomjesečnog individualnog rada s jednim djetetom bit će prikazan način uključivanja ovih pomagala u edukacijsko-rehabilitacijski tretman, s ciljem poticanja funkcionalne komunikacije, razumijevanja uzročno-posljedičnih odnosa, aktivnog sudjelovanja i samostalnosti. Prikazom iskustva iz neposredne prakse nastoji se ukazati na važnost dostupnih i jednostavnih tehnoloških rješenja koja mogu povećati mogućnosti djeteta za izražavanje izbora, potreba i namjera. Individualno odabrana i svrhovito primijenjena asistivna tehnologija može predstavljati značajnu podršku edukacijsko-rehabilitacijskom radu i većoj uključenosti djeteta u svakodnevne aktivnosti.

Ključne riječi: asistivna tehnologija, edukacijska rehabilitacija, komunikacija, samostalnost, individualni pristup

APPLICATION OF MID-TECH ASSISTIVE TECHNOLOGY IN EDUCATIONAL REHABILITATION PRACTICE

Tamara Tomić

Udruga za poticanje pravilnog rasta i razvoja djece i mladih "Senzorna iskra" Kreševo

Assistive technology includes tools and solutions that support greater independence, active participation, and easier access to communication, learning, and everyday activities for persons with disabilities. In educational rehabilitation practice, simple mid-tech electronic devices can be particularly useful because they do not require complex programming and can be adapted to the individual needs of a child. This professional paper presents basic possibilities for the use of mid-tech assistive technology, with particular emphasis on simple electronic communication devices that allow recorded voice messages to be played back. A two-month example of individual work with one child will illustrate how these tools can be incorporated into educational rehabilitation intervention to support functional communication, understanding of cause-and-effect relationships, active participation, and independence. The practical example aims to highlight the value of accessible and simple technological solutions that can increase a child's opportunities to express choices, needs, and intentions. Individually selected and purposefully implemented assistive technology can provide meaningful support in educational rehabilitation practice and contribute to greater participation of the child in everyday activities.

Keywords: assistive technology, educational rehabilitation, communication, independence, individual approach

PREGLED LITERATURE: RESTORATIVNE PRAKSE I SOCIO-EMOCIONALNO UČENJE U OSNOVNIM ŠKOLAMA

Vasilj Danijel, Musić Lejla

Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Univerziteta u Tuzli, Tuzla, Bosna i Hercegovina

Ovaj sveobuhvatni pregled literature sintetizira dokaze o provedbi restorativnih praksi i socio-emocionalnog učenja u osnovnim školama, ukazujući istodobno na značajne pozitivne ishode (smanjenje nasilja, poboljšanje emocionalne dobrobiti i razvoj socijalnih vještina) i trajne izazove u provedbi (odstupanja od dosljednosti provedbe programa, strukturne prepreke i rasne nejednakosti). Istraživanja pokazuju da uspješna i pravedna integracija restorativnih praksi i socio-emocionalnog učenja zahtijeva dugoročnu posvećenost promjenama na razini cijele škole, kulturalno responzivno stručno usavršavanje, eksplicitno inkluzivno djelovanje te autentično uključivanje glasova zajednice i učenika. Iako dokazi potvrđuju učinkovitost ovih pristupa u unapređenju školske klime i ishoda učenika, ravnomjerna raspodjela njihovih koristi zahtijeva odmicanje od površnog usvajanja programa prema sustavnoj transformaciji usmjerenoj na povijesne nejednakosti i strukturne prepreke.

Ključne riječi: restorativne prakse, socio-emocionalno učenje, pravednost u školskoj disciplini, kulturalno responzivna provedba, transformacija cijele škole

LITERATURE REVIEW: RESTORATIVE PRACTICES AND SOCIAL-EMOTIONAL LEARNING IN ELEMENTARY SCHOOLS

Vasilj Danijel, Musić Lejla

Faculty of Special Education and Rehabilitation of University in Tuzla, Tuzla, Bosnia and Herzegovina

This comprehensive literature review synthesizes evidence on restorative practices and social-emotional learning implementation in elementary schools, revealing both substantial positive outcomes (reduced violence, enhanced emotional wellbeing, improved social skills) and persistent implementation challenges (fidelity gaps, structural barriers, racial disparities). The research demonstrates that successful, equitable integration of RP and SEL requires sustained commitment to whole-school change, culturally responsive professional development, explicit inclusive, and authentic community and student voice. While evidence supports the effectiveness of these approaches for improving school climate and student outcomes, achieving equitable distribution of benefits necessitates moving beyond surface-level program adoption toward systemic transformation addressing historical inequities and structural barriers.

Keywords: Restorative Practices, Social-Emotional Learning, School Discipline Equity, Culturally Responsive Implementation, Whole-School Transformation

ULOGA LOGOPEDA U EDUKACIJI RODITELJA U RANOJ INTERVENCIJI-PARTNERSTVO KOJE MIJENJA RAZVOJNI PUT DJETETA

Vičević Danijela

Resursni centar za sluh i govor "Dr Peruta Ivanović" Kotor

Rana intervencija predstavlja jedan od najznačajnijih faktora uspješnog govorno- jezičkog razvoja djece sa razvojnim teškoćama. Savremeni pristupi ističu da dobri rezultati nisu posljedica samo direktnog terapijskog rad, niti se mogu postići samo edukacijom roditelja, već se upravo bazira na njihovoj povezanosti i kontinuiranoj saradnji. Cilj ovog rada je prikazati značaj edukacije roditelja, kao sastavnog dijela logopedске intervencije, integrisane u individualni logopedski rad u ambulantnim uslovima. Kroz pregled relevantne literature i prikaz dva primjera dobre kliničke prakse predstavljena je uloga roditelja kao aktivnog partnera u rehabilitacionom procesu. Prvi prikaz odnosi se na dječaka sa kohlearnom implantacijom koji je u tretman uključen kao potpuno neverbalno dijete, dok drugi prikazuje djevojčicu sa razvojnom disfazijom kod koje je intenzivnim kombinovanim pristupom ostvaren značajan napredak u svim aspektima govorno jezičkog razvoja. Oba prikaza potvrđuju da se najveći efekti rane intervencije dešavaju kada se ciljevi logopedskog rada sistematski prenose u svakodnevne porodične aktivnosti, kroz kontinuiranu edukaciju i osnaživanje roditelja. Takav model rada obezbjeđuje generalizaciju stečenih vještina, povećava mogućnosti komunikativne stimulacije i doprinosi dugoročnim funkcionalnim ishodima djece.

Ključne riječi: rana intervencija, logoped, edukacija roditelja, porodično usmjerena praksa, kohlearna implantacija, razvojna disfazija, govorno-jezički razvoj

ABSTRACT

THE ROLE OF THE SPEECH-LANGUAGE PATHOLOGIST IN PARENT EDUCATION IN EARLY INTERVENTION – A PARTNERSHIP THAT CHANGES A CHILD’S DEVELOPMENTAL TRAJECTORY

Vičević Danijela

Resource Centre for Hearing and Speech “Dr Peruta Ivanović”, Kotor

Early intervention represents one of the most significant factors contributing to successful speech and language development in children with developmental difficulties. Contemporary approaches emphasize that positive outcomes are not the result of direct therapeutic work alone, nor can they be achieved solely through parent education; rather, they are based on the integration of these two components and on continuous collaboration. The aim of this paper is to highlight the importance of parent education as an integral component of speech-language intervention, incorporated into individual speech-language therapy in an outpatient setting. Through a review of relevant literature and the presentation of two examples of good clinical practice, the role of parents as active partners in the rehabilitation process is presented. The first case concerns a boy with cochlear implantation who entered treatment as a completely nonverbal child, while the second presents a girl with developmental dysphasia who achieved significant progress across all aspects of speech and language development through an intensive combined approach. Both cases confirm that the greatest effects of early intervention occur when the goals of speech-language therapy are systematically transferred into everyday family activities through continuous parent education and empowerment. Such a model of practice facilitates the generalization of acquired skills, increases opportunities for communicative stimulation, and contributes to long-term functional outcomes for children.

Keywords: early intervention, speech-language pathologist, parent education, family-centered practice, cochlear implantation, developmental dysphasia, speech and language development

CAMI SKALA U ISTRAŽIVANJIMA STAVOVA PREMA OSOBAMA SA MENTALNIM POREMEĆAJIMA: PREGLEDNI RAD

Vujinović Nataša, Kalajdžić Olivera

Univerzitet u Istočnom Sarajevu, Medicinski Fakultet Foča

Stavovi prema osobama sa mentalnim poremećajima predstavljaju važan faktor u razumijevanju stigme, socijalne distance i uključivanja osoba sa mentalnim poremećajima u društvo. U istraživanjima stavova prema osobama sa mentalnim poremećajima koriste se različiti instrumenti, među kojima značajno mjesto zauzima Community Attitudes toward the Mentally Ill (CAMI) skala. Cilj ovog preglednog rada je analizirati i uporediti rezultate istraživanja u kojima je primijenjena CAMI skala u procjeni stavova prema osobama sa mentalnim poremećajima. Pregledom dostupne literature obuhvaćena su istraživanja koja su ispitivala stavove različitih populacija prema osobama sa mentalnim poremećajima primjenom CAMI skale. Rezultati pregledanih istraživanja ukazuju na pretežno pozitivne stavove prema osobama sa mentalnim poremećajima, uz određene razlike u pojedinim dimenzijama stavova i među različitim populacijama. Poređenje rezultata omogućava sagledavanje sličnosti i razlika među rezultatima dosadašnjih istraživanja, kao i značaja CAMI skale u procjeni stavova prema osobama sa mentalnim poremećajima.

Ključne riječi: CAMI skala, stavovi, stigma, mentalni poremećaji.

THE CAMI SCALE IN RESEARCH ON ATTITUDES TOWARDS PEOPLE WITH MENTAL DISORDERS: A REVIEW

Vujinović Nataša, Kalajdžić Olivera

University of East Sarajevo, Faculty of Medicine Foča

Attitudes towards people with mental disorders are an important factor in understanding stigma, social distance and inclusion of people with mental disorders in society. Different instruments are used in the research of attitudes towards people with mental disorders, among which the Community Attitudes towards the Mentally Ill (CAMI) scale occupies an important place. The aim of this review is to analyze and compare the results of research in which the CAMI scale was used to assess attitudes towards people with mental disorders. The review of the available literature included research that examined the attitudes of different populations towards people with mental disorders using the CAMI scale. The results of the reviewed research indicate predominantly positive attitudes towards people with mental disorders, with certain differences in certain dimensions of attitudes and among different populations. The comparison of the results makes it possible to see the similarities and differences between the results of previous research, as well as the importance of the CAMI scale in assessing attitudes towards people with mental disorders.

Keywords: CAMI scale, attitudes, stigma, mental disorders.

ZNAČAJ BAZALNE I SENZORNE STIMULACIJE KOD DJECE SA INTELEKTUALNIM TEŠKOĆAMA

Zilić Fata

Zavod za odgoj i obrazovanje osoba sa smetnjama u psihičkom i tjelesnom razvoju, Tuzla

Bazalna stimulacija je pedagoško terapijski koncept koji kroz jednostavne i osnovne tjelesne podražaje omogućava osobi da doživi vlastito tijelo, okolinu i kontakt sa drugima. Ova vrsta terapije ima poseban značaj u radu sa djecom sa težim oblicima intelektualnih teškoća koja nisu verbalna, koja se ne kreću i imaju otežano učenje. Osnova bazalne stimulacije je iskustvo preko tijela i čulna stimulacija.

U ovoj vrsti terapije bitno je da terapeut može pratiti odgovor djeteta kroz vrstu stimulacije koju primjenjuje. Praćenjem signala tijela kroz disanje, tonus, izraz lica, pokrete i poglede možemo uočiti poruku i uspostaviti dijalog sa djetetom. Važno je znati da ono što ne prija djetetu zaustavljamo.

Bazalna stimulacija u kombinaciji sa senzornom stimulacijom predstavlja dobru pripremu za regulaciju, primanje i procesuiranje senzornih podražaja. Senzorna stimulacija djeluje na registraciju, diskriminaciju obradu i organizaciju senzornih informacija. Dijete kroz tjelesno i senzorno iskustvo postaje bolje regulisano i sposobnije da učestvuje u komunikaciji i spoznaji. U radu sa djecom sa intelektualnim teškoćama važno je da dijete osjeća svoje tijelo što upravo postizemo sa bazalnom stimulacijom. Kada dijete osjeća svoje tijelo spremnije je za registraciju i procesuiranje sezornih podražaja, a samim time i za bolju interakciju i adaptivni odgovor.

Ključne riječi: bazalna stimulacija, terapijski koncept, senzorna stimulacija

SIGNIFICANCE OF BASAL AND SENSORY STIMULATION IN CHILDREN WITH INTELLECTUAL DISABILITIES

Zilić Fata

Institute for Education and Rehabilitation of Persons with Psychological and Physical Disabilities, Tuzla

Basal stimulation is a pedagogical-therapeutic concept that, through simple and fundamental bodily stimuli, enables a person to experience their own body, their environment, and contact with others. This type of therapy is particularly important when working with children with severe intellectual disabilities who are non-verbal, have limited mobility, and experience difficulties in learning. The foundation of basal stimulation is experience through the body and sensory stimulation.

In this type of therapy, it is essential that the therapist is able to observe and interpret the child's responses to the type of stimulation being applied. By monitoring bodily signals such as breathing, muscle tone, facial expressions, movements, and gaze, we can recognize the child's messages and establish a dialogue with them. It is important to understand that any stimulation that causes discomfort to the child should be discontinued.

Basal stimulation, combined with sensory stimulation, provides a good foundation for the regulation, reception, and processing of sensory stimuli. Sensory stimulation supports the registration, discrimination, processing, and organization of sensory information. Through bodily and sensory experiences, the child becomes better regulated and more capable of participating in communication and cognitive processes.

When working with children with intellectual disabilities, it is important that the child develops an awareness of their own body, which is precisely what basal stimulation helps to achieve. When a child is able to experience and perceive their own body, they are better prepared to register and process sensory stimuli, and consequently to engage in improved interaction and produce more adaptive responses.

Keywords: basal stimulation, therapeutic concept, sensory stimulation

SADRŽAJ

SNAGA INDIVIDUALIZACIJE U STRUČNOM TRETMANU I NASTAVI DJECE S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU Arnautalić Mediha, Jelić Mirzeta, Hurić-Tandirović Sabina.....	6
THE POWER OF INDIVIDUALIZATION IN PROFESSIONAL TREATMENT AND EDUCATION OF CHILDREN WITH DEVELOPMENTAL DISABILITIES Arnautalić Mediha, Jelić Mirzeta, Hurić-Tandirović Sabina.....	7
CODE-SWITCHING I TRANSLANGUAGING: IMPLIKACIJE ZA PROCJENU BILINGVIZMA Aldžić Emina.....	8
CODE-SWITCHING AND TRANSLANGUAGING: IMPLICATIONS FOR THE ASSESSMENT OF BILINGUALISM Aldžić Emina.....	9
RASTIMO ZAJEDNO – INKLUZIVNE PRIČE ZA DECU Babović Dimitrijević Snežana, Skendžić Sandra, Selić Stanković Nataša, Sparić Marina.....	10
GROWING TOGETHER – INCLUSIVE STORIES FOR CHILDREN Babović Dimitrijević Snežana, Skendžić Sandra, Selić Stanković Nataša, Sparić Marina.....	11
RANA INTERVENCIJA I ŠKOLSKI USPJEH DJECE SA OŠTEĆENJEM SLUHA – ISKUSTAVA IZ PRAKSE Bajagić Sofija, Gluščević Olivera.....	12
EARLY INTERVENTION AND ACADEMIC ACHIEVEMENT OF CHILDREN WITH HEARING IMPAIRMENT: EXPERIENCES FROM PRACTICE Bajagić Sofija, Gluščević Olivera.....	13
INKLUZIVNOST ŠKOLA U ODNOSU NA KARAKTERISTIKE NASTAVNIKA I ISKUSTVO INKLUZIVNE PRAKSE Bakoč Andrijana, Janković Adrijana.....	14
INCLUSIVENESS OF SCHOOLS IN RELATION TO TEACHERS' CHARACTERISTICS AND EXPERIENCE OF INCLUSIVE PRACTICE Bakoč Andrijana, Janković Adrijana.....	15

GENETSKE PREDISPOZICIJE KOD POREMEĆAJA TEČNOSTI GOVORA Blagojević Danica, Čalasan Slađana.....	16
GENETIC FOUNDATIONS OF SPEECH FLUENCY DISORDERS Blagojević Danica, Čalasan Slađana.....	17
PRIMJENA DIGITALNIH NARATIVA U POTICANJU INKLUZIVNIH VRIJEDNOSTI KOD UČENIKA Bratovčić Vesna, Avdić Benjamin, Šarić Edina.....	18
USE OF DIGITAL NARRATIVES IN PROMOTING INCLUSIVE VALUES IN STUDENTS Bratovčić Vesna, Avdić Benjamin, Šarić Edina.....	19
ODGOJNA ZAPUŠTENOST NOVOG DOBA- PSIHOSOCIJLANI I NEUROMOTORNI ASPEKTI Bujak Sara, Ramljak Marina.....	20
EDUCATIONAL NEGLECT OF THE NEW AGE - PSYCHOSOCIAL AND NEUROMOTOR ASPECTS Bujak Sara, Ramljak Marina.....	21
UTICAJ SREDNJE ŠKOLE NA EMOCIONALNO – SOCJALNI RAZVOJ ADOLESCENATA Ćirković Vladanka, Damnjanović Sofija.....	22
THE IMPACT OF SECONDARY SCHOOL ON THE EMOTIONAL AND SOCIAL DEVELOPMENT OF ADOLESCENTS Ćirković Vladanka, Damnjanović Sofija.....	23
OD PROCJENE DO MOGUĆNOSTI: KAKO PODRŠKA I OČEKIVANJA OBLIKUJU RAZVOJNI PUT DJETETA Ćuković Matija.....	24
FROM ASSESSMENT TO POSSIBILITY: HOW SUPPORT AND EXPECTATIONS SHAPE A CHILD'S DEVELOPMENTAL PATH Ćuković Matija.....	25

ARTIKULACIJA KOD GLUVIH I NAGLUVIH OSOBA	
Deletić Anđela, Kosić Spomenka.....	26
ARTICULATION IN DEAF AND HARD-HEARING PEOPLE	
Deletić Anđela, Kosić Spomenka.....	27
PRAKTIČNA NASTAVA U OBRAZOVANJU UČENIKA SA SMETNJAMA U RAZVOJU	
Drobnjak Suzana, Milović Milica, Stevanović Marija.....	28
PRACTICAL EDUCATION OF STUDENTS WITH DEVELOPMENTAL DISABILITIES	
Drobnjak Suzana, Milović Milica, Stevanović Marija.....	29
OD DIJAGNOZE DO INKLUZIJE	
Jovanović Ljiljana, Romandić Jovana.....	30
FROM DIAGNOSIS TO INCLUSION	
Jovanović Ljiljana, Romandić Jovana.....	31
RECIKLAŽOM DO KVALITETNIJEG UČENJA	
Kavazović Mirnesa, Mehović Berina.....	32
RECYCLING FOR HIGHER QUALITY LEARNING	
Kavazović Mirnesa, Mehović Berina.....	33
UTICAJ SENZORNE INTEGRACIJE NA PROSTORNU ORIJENTACIJU OSOBA OŠTEĆENA VIDA	
Kuduzović Azur, Ibralić Inga, Memišević Haris, Hadžić Selmir.....	34
THE IMPACT OF SENSORIMOTOR INTEGRATION ON SPATIAL ORIENTATION IN INDIVIDUALS WITH VISUAL IMPAIRMENT	
Kuduzović Azur, Ibralić Inga, Memišević Haris, Hadžić Selmir.....	35
UNIVERZALNI DIZAJN UČENJA- PODRŠKA NEURODIVERGENTNIM UČENICIMA	
Kulezić Stojinović Dragana, Lazić Biljana, Kabiljo Marija, Manojlović Nino.....	36
UNIVERSAL LEARNING DESIGN - SUPPORT FOR NEURODIVERGENT STUDENTS	
Kulezić Stojinović Dragana, Lazić Biljana, Kabiljo Marija, Manojlović Nino.....	37

VEŠTAČKA INTELIGENCIJA U SPECIJALNOJ EDUKACIJI: MOGUĆNOSTI, IZAZOVI I ISKUSTVA IZ DEFEKTOLOŠKE PRAKSE	
Lazić Biljana, Kabiljo Marija, Kulezić Stojinović Dragana, Manojlović Nino.....	38
ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN SPECIAL EDUCATION: OPPORTUNITIES, CHALLENGES, AND EXPERIENCES FROM PROFESSIONAL PRACTICE	
Lazić Biljana, Kabiljo Marija, Kulezić Stojinović Dragana, Manojlović Nino.....	39
VIZUELNA PERCEPCIJA DJECE PREDŠKOLSKOG UZRASTA	
Lazović Milica, Radovanović Vesna, Bakoč Andrijana.....	40
VISUAL PERCEPTION IN PRESCHOOL CHILDREN	
Lazović Milica, Radovanović Vesna, Bakoč Andrijana.....	41
ULOGA MONTESSORI VASPIITAČA I PRIMJENA MONTESSORI METODA U REHABILITACIJI DJECE SA TEŠKOĆAMA U RAZVOJU	
Mehmedić Haris, Džubur Amela.....	42
THE ROLE OF THE MONTESSORI EDUCATOR AND THE APPLICATION OF MONTESSORI METHODS IN THE REHABILITATION OF CHILDREN WITH DEVELOPMENTAL DIFFICULTIES	
Mehmedić Haris, Džubur Amela.....	43
KOMUNIKACIJSKI ZAMOR KAO PREDIKTOR EMOCIONALNE ISCRPLJENOSTI STRUČNJAKA U NEPOSREDNOM RADU S KORISNICIMA	
Muftić Nedim, Bačić Bajrić Aida, Muftić Edin.....	44
COMMUNICATION FATIGUE AS A PREDICTOR OF EMOTIONAL EXHAUSTION AMONG PROFESSIONALS WORKING DIRECTLY WITH SERVICE USERS	
Muftić Nedim, Bačić Bajrić Aida, Muftić Edin.....	45
ULOGA FIZIČKE AKTIVNOSTI U RAZVOJU MOTORIČKIH I SOCIJALNIH VJEŠTINA DJECE S POREMEĆAJEM IZ SPEKTRA AUTIZMA	
Mujčić Amra.....	46
THE ROLE OF PHYSICAL ACTIVITY IN THE DEVELOPMENT OF MOTOR AND SOCIAL SKILLS OF CHILDREN WITH AUTISM SPECTRUM DISORDER	
Mujčić Amra.....	47

UMJETNA INTELIGENCIJA KAO PODRŠKA MULTIDISCIPLINARNOM TIMU:
MOGUĆNOSTI, OGRANIČENJA I IZAZOVI U PODRŠCI DJECI S TEŠKOĆAMA U
RAZVOJU

Mujkanović Edin.....48

ARTIFICIAL INTELLIGENCE AS SUPPORT TO THE MULTIDISCIPLINARY TEAM:
OPPORTUNITIES, LIMITATIONS AND CHALLENGES IN SUPPORTING CHILDREN
WITH DEVELOPMENTAL DISABILITIES

Mujkanović Edin.....49

PROCENA KOGNITIVNIH FUNKCIJA KOD UČENIKA SA OŠTEĆENJEM SLUHA

Noveska Andrijana, Tasevska Frederika.....50

ASSESSMENT OF COGNITIVE FUNCTIONS IN STUDENTS WITH HEARING
IMPAIRMENT

Noveska Andrijana, Tasevska Frederika.....51

POTICANJE RAZVOJA UČENIČKOG VOKABULARA U OSNOVNOJ ŠKOLI

Omerović Mirela.....52

FOSTERING STUDENT VOCABULARY DEVELOPMENT IN PRIMARY SCHOOL

Omerović Mirela.....53

AUDITIVNA STIMULACIJA KAO FAKTOR ORGANIZACIJE MOŽDANIH FUNKCIJA
U DETINJSTVU

Pavlović Ivana.....54

AUDITORY STIMULATION AS A FACTOR IN THE ORGANIZATION OF BRAIN
FUNCTIONS IN CHILDHOOD

Pavlović Ivana.....55

NEURORAZNOLIKOST I NEURODIVERGENTNI MODEL AUTIZMA: ANALIZA U
OKVIRIMA KVALITETE ŽIVOTA

Pejić Planinić Tatjana.....56

NEURODIVERSITY AND THE NEURODIVERGENT MODEL OF AUTISM: AN
ANALYSIS WITHIN QUALITY OF LIFE FRAMEWORKS

Pejić Planinić Tatjana.....57

VIDEO PRIKAZ METODE KORIŠĆENJA VIZUELNOG RASPOREDA U SADNJI RASADA JEDNOGODIŠNJEG CVEĆA	
Petijević Aleksandra, Blagojević Sanja, Jovanović Jovana, Manojlović Nino.....	58
VIDEO SHOW OF THE METHOD OF USING VISUAL SCHEDULE IN PLANTING SEEDLINGS OF ANNUAL FLOWERS	
Petijević Aleksandra, Blagojević Sanja, Jovanović Jovana, Manojlović Nino.....	59
MULTIDISCIPLINARNI METODIČKI PRISTUP UZ PRIMJENU INOVATIVNE SLOVARICE I SLIKOVNICE	
Pilav Amina.....	60
MULTIDISCIPLINARY METHODOLOGICAL APPROACH USING AN INNOVATIVE DICTIONARY AND PICTURE BOOK	
Pilav Amina.....	61
KOHLERNI IMPLANT KAO POČETAK RAZVOJNOG PROCESA: OD SLUŠANJA DO PARTICIPACIJE	
Radojičić Ivana.....	62
COCHLEAR IMPLANT AS THE BEGINNING OF THE DEVELOPMENT PROCESS: FROM LISTENING TO PARTICIPATION	
Radojičić Ivana.....	63
MINDFULNESS U TRETMANU MUCANJA	
Radulović Bojana, Marković Dragana.....	64
MINDFULNESS IN STUTTERING THERAPY	
Radulović Bojana, Marković Dragan.....	65
PREZENTACIJA SA POSETE SPECIJALNOJ OBRAZOVNOJ USTANOVI „CPEE MIQUEL DE CERVANTES“ U ELDI – ŠPANIJA	
Ranković Stefan, Kiković Ana, Musić Sofija, Cakić Tatjana.....	66
PRESENTATION FROM THE VISIT TO THE SPECIAL EDUCATION INSTITUTION “CPEE MIQUEL DE CERVANTES” IN ELDA, SPAIN	
Ranković Stefan, Kiković Ana, Musić Sofija, Cakić Tatjana.....	67

LOKALNA ZAJEDNICA KAO OSLOŃAC PORODICAMA OSOBA SA AUTIZMOM	
Romandić Jovana, Jovanović Ljiljana, Obrenović Vesna.....	68
COMMUNITY AS A SUPPORT SYSTEM FOR FAMILIES OF PERLOCALSONS WITH AUTISM	
Romandić Jovana, Jovanović Ljiljana, Obrenović Vesna.....	69
MUZIKA I MUZIKOTERAPIJA U ŽIVOTU DJECE SA AUTIZMOM: ISKUSTVA I PERCEPCIJE RODITELJA	
Runčeva Jadranka, Zećo Mirsada, Martinović-Bogojević Jelena.....	70
MUSIC AND MUSIC THERAPY IN THE LIVES OF CHILDREN WITH AUTISM: PARENTS' EXPERIENCES AND PERCEPTIONS	
Runčeva Jadranka, Zećo Mirsada, Martinović-Bogojević Jelena.....	71
SINERGIJA RADA EDUKACIJSKOG REHABILITATORA I LOGOPEDA U TERAPIJSKOM RADU S DJECOM S DOWNOVIM SINDROMOM	
Solo Marizela, Sutlović Anita.....	72
SYNERGY BETWEEN THE WORK OF AN EDUCATIONAL REHABILITATION SPECIALIST AND A SPEECH AND LANGUAGE THERAPIST IN THERAPEUTIC WORK WITH CHILDREN WITH DOWN SYNDROME	
Solo Marizela, Sutlović Anita.....	73
ERASMUS+ MOBILNOST U KLETTASKÓLI – PRIMERI DOBRE PRAKSE U RADU SA UČENICIMA SA SMETNJAMA U RAZVOJU	
Skendžić Sandra, Selić Stanković Nataša, Babović Dimitrijević Snežana, Sparić Marina.....	74
ERASMUS+ MOBILITY AT KLETTASKÓLI – GOOD PRACTICES IN WORKING WITH STUDENTS WITH DISABILITIES	
Skendžić Sandra, Selić Stanković Nataša, Babović Dimitrijević Snežana, Sparić Marina.....	75
OD OBRAZOVANJA DO ZAPOSLENJA: MULTIDISCIPLINARNI PRISTUP U PODRŠCI OSOBAMA OŠTEĆENOG SLUHA	
Srzić Maja, Mujanović Alma.....	76
FROM EDUCATION TO EMPLOYMENT: A MULTIDISCIPLINARY APPROACH TO SUPPORTING HEARING IMPAIRED PERSONS	
Srzić Maja1, Mujanović Alma.....	77

IZMEĐU ZAKONSKE FORME I NASTAVNE PRAKSE - OPTIMIZACIJA PLANIRANJA
NASTAVE FIZIČKOG VASPITANJA

Stefanović Andrija.....78

BETWEEN LEGAL FRAMEWORK AND TEACHING PRACTICE – OPTIMIZATION
PHYSICAL EDUCATION LESSON PLANNING

Stefanović Andrija.....79

ARASAAC PIKTOGRAMI KAO PODRŠKA KOMUNIKACIJSKOJ I KOGNITIVNOJ
DOSTUPNOSTI U INKLUZIVNOM OBRAZOVANJU

Sparić Marina, Babović Dimitrijević Snežana, Skendžić Sandra, Selić Stanković Nataša.....80

ARASAAC PICTOGRAMS AS A SUPPORT FOR COMMUNICATION AND COGNITIVE
ACCESSIBILITY IN INCLUSIVE EDUCATION

Sparić Marina, Babović Dimitrijević Snežana, Skendžić Sandra, Selić Stanković Nataša.....81

MOJ PROSTOR – MOJA SIGURNOST ORIJENTACIJA I MOBILITET KAO PUT KA
SAMOSTALNOSTI SLIJEPIH OSOBA

Jasna Šehić.....82

MY SPACE – MY SAFETY ORIENTATION AND MOBILITY AS A PATH TOWARDS
INDEPENDENCE OF BLIND PERSONS

Jasna Šehić.....83

INTERDISCIPLINARNO PRUŽANJE PODRŠKE U RANOJ INTERVENCIJI

Škugor Lucija, Čepnija Anđela, Ferara Željka.....84

INTERDISCIPLINARY SUPPORT IN EARLY INTERVENTION

Škugor Lucija, Čepnija Anđela, Ferara Željka.....85

PRIMJENA TAČKASTOG FONTA U IZRADI PRILAGOĐENIH RADNIH LISTOVA ZA
DJECU SA TEŠKOĆAMA U RAZVOJU

Hurić-Tandirović Sabina.....86

APPLICATION OF DOTTED FONT IN THE DEVELOPMENT OF ADAPTED
WORKSHEETS FOR CHILDREN WITH DEVELOPMENTAL DIFFICULTIES

Hurić-Tandirović Sabina.....87

UČENJE KOJE POVEZUJE: ISKUSTVA I DOBRE PRAKSE KROZ ERASMUS+ MOBILNOST U GRČKOJ

Tinterović Branka, Aleksić Dijana, Stefanović Čorbić Julijana, Jojkić Danilović Danilka.....88

LEARNING THAT CONNECTS: EXPERIENCES AND GOOD PRACTICES THROUGH ERASMUS+ MOBILITY IN GREECE

Tinterović Branka, Aleksić Dijana, Stefanović Čorbić Julijana, Jojkić Danilović Danilka.....89

PRIMJENA ASISTIVNE TEHNOLOGIJE SREDNJE RAZINE U EDUKACIJSKO-REHABILITACIJSKOM RADU

Tamara Tomić.....90

APPLICATION OF MID-TECH ASSISTIVE TECHNOLOGY IN EDUCATIONAL REHABILITATION PRACTICE

Tamara Tomić.....91

PREGLED LITERATURE: RESTORATIVNE PRAKSE I SOCIO-EMOCIONALNO UČENJE U OSNOVNIM ŠKOLAMA

Vasilj Danijel, Musić Lejla.....92

LITERATURE REVIEW: RESTORATIVE PRACTICES AND SOCIAL-EMOTIONAL LEARNING IN ELEMENTARY SCHOOLS

Vasilj Danijel, Musić Lejla.....93

ULOGA LOGOPEDA U EDUKACIJI RODITELJA U RANOJ INTERVENCIJI-PARTNERSTVO KOJE MIJENJA RAZVOJNI PUT DJETETA

Vičević Danijela.....94

THE ROLE OF THE SPEECH-LANGUAGE PATHOLOGIST IN PARENT EDUCATION IN EARLY INTERVENTION – A PARTNERSHIP THAT CHANGES A CHILD’S DEVELOPMENTAL TRAJECTORY

Vičević Danijela.....95

CAMI SKALA U ISTRAŽIVANJIMA STAVOVA PREMA OSOBAMA SA MENTALNIM POREMEĆAJIMA: PREGLEDNI RAD

Vujinović Nataša, Kalajdžić Olivera.....96

THE CAMI SCALE IN RESEARCH ON ATTITUDES TOWARDS PEOPLE WITH MENTAL DISORDERS: A REVIEW	
Vujinović Nataša, Kalajdžić Olivera.....	97
ZNAČAJ BAZALNE I SENZORNE STIMULACIJE KOD DJECE SA INTELEKTUALNIM TEŠKOĆAMA	
Zilić Fata.....	98
SIGNIFICANCE OF BASAL AND SENSORY STIMULATION IN CHILDREN WITH INTELLECTUAL DISABILITIES	
Zilić Fata.....	99
SADRŽAJ.....	100

